

Poprečnina v gotovini plačana.

ŠTEVILKA 1

LETNIK XXXI

NARODNI

GOSPODAR

GLASILO ZADRUŽNE ZVEZE V LJUBLJANI

V LJUBLJANI, DNE 15. JANUARJA 1930

VSEBINA: O zvezinem jubileju. — *Ant. Kralj*: Ob 30-letnici Zadrugne zveze v Ljubljani. — *Dr. V. Schweitzer*: Početki „Zvezinega“ glasila. — *Dr. V. Valenčič*: Razvoj zadrugištva v luči letopisov Zadrugne zveze. — *Dr. J. Basaj*: Nravni pomen zadrugištva. — *Anton Kralj*: Pluralna glasovalna pravica na občnih zborih. — *Gospodarski pregled*. — *Zadragam!* — *Davki in takse*. — *Novi zakoni*.

Priloga „Narodnega Gospodarja“ št. 1, I. 1930.

Za vsa objavljena vabila, pri katerih ni izrecno drugače določeno, velja določba: Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in pri istem dnevnem redu drugi občni zbor, ki veljavno sklepa ne glede na število navzočih članov.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Beli cerkvi, r. z. z. n. z., se vrši v nedeljo, dne 9. februarja 1930. ob 15. uri v uradnem prostoru. Dnevni red: 1. poročilo načelstva. 2. potrjenje računskega zaključka za l. 1929. 3. volitev načelstva. 4. volitev nadzorstva. 5. poročilo o izvršeni reviziji. 6. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice za Blejski kot na Bledu, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 2. februarja 1930 ob pol 3 uri popoldne v starem župnišču na Bledu. Dnevni red: 1. poročilo načelstva. 2. odobritev računskega zaključka za l. 1929. 3. Volitev načelstva. 4. volitev nadzorstva. 5. slučajnosti.

Redni občni zbor Strojne zadruge v Boštanju, r. z. z. o. z., se bo vršil v nedeljo 26. januarja 1930 ob pol 8. uri dopoldne pri g. Dermelju v Boštanju. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. odobritev rač. zaključka za l. 1929. 3. volitev nadzorstva. 4. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Cankovi, r. z. z. o. z., se vrši dne 2. februarja 1930 ob 11. uri predpoldne. Dnevni red: 1. čitanje in odobrenje zapisnika zadnjega občnega zbora. 2. poročilo načelstva in nadzorstva. 3. odobritev rač. zaključka za l. 1929. 4. Čitanje revizijskega poročila. 5. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Fari pri Hostelu, r. z. z. n. z., bo v nedeljo 23. februarja 1930 ob 15. uri v uradnih prostorih. Dnevni red: 1. odobritev zapisnika zadnjega občnega zbora. 2. čitanje revizijskega poročila. 3. poročilo načelstva in nadzorstva. 4. potrditev bilance za l. 1929. 5. volitev načelstva in nadzorstva. 6. slučajnosti.

Redni občni zbor Sirarske zadruge v Stari Fužini, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 26. januarja 1930 ob 1. uri popoldne v prostorih sirarne. Dnevni red: 1. Čitanje zapisnika o zadnjem občnem zboru. 2. poročilo načelstva in nadzorstva. 3. odobritev računskega zaključka za poslovno leto 1929. 4. volitev načelstva in nadzorstva. 5. slučajnosti.

Občni zbor Kmetijskega društva za Hrastje in okolico, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 26. januarja 1930 popoldne ob 3 uri v prostorih društvenega doma v Hrastju. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. potrjenje računskega zaključka za l. 1929. 3. volitev nadzorstva. 4. poročilo o izvršeni reviziji. 5. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice na Igu, r. z. z. n. z., se vrši 26. januarja 1930 ob 3. uri popoldne v uradnih prostorih. Dnevni red: 1. čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora. 2. poročilo načelstva. 3. poročilo nadzorstva. 4. odobrenje rač. zaključka za l. 1929. 5. volitev načelstva. 6. volitev nadzorstva. 7. čitanje revizijskega poročila. 8. slučajnosti.

Izredni občni zbor Hranilnice in posojilnice za Izlake in okolico, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 26. januarja 1930 ob 15. uri v posojilničnih prostorih. Dnevni red: 1. Izprememba pravil. 2. slučajnosti.

Občni zbor Nabavne in prodajne zadruge v Laškem, r. z. z. o. z., se vrši v nedeljo dne 9. februarja 1930 ob 8 uri v župnijski dvorani. Dnevni red: 1. poročilo o zadnjem občnem zboru. 2. poročilo načelstva. 3. odobritev računskega zaključka za l. 1929. 4. čitanje revizijskega poročila. 5. volitev načelstva in nadzorstva. 6. slučajnosti.

Občni zbor Posojilnice pri Sv. Lenartu v Slov. gor., se vrši dne 7. marca 1930 ob 2. uri pop. v zadrugi pisarni. Ako bi bil lpa ta občni zbor ne-sklepčen, vrši se po pravilih tri tedno pozneje t. j. 28. marca 1930 ob isti uri in na istem mestu drug občni zbor, ki bo sklepčen pri vsakem številu navzočih zadrugišnikov. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. odobritev računov za l. 1929. 3. volitev načelstva. 4. volitev računskih pregledovalcev. 5. predlogi.

Občni zbor Kmečke hranilnice in posojilnice v Sv. Lovrencu na Pohorju, se vrši v nedeljo dne 23. februarja 1930 ob 9. uri dop. v dvorani „Društvenega doma“. Dnevni red: 1. čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora. 2. potrjenje račun. zaključka za leto 1929. 3. sprememba pravil. 4. eventualna volitev načelstva in nadzorstva. 5. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Markovcih, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 9. februarja 1930 ob 11. uri dopoldne v drž. osnovni šoli v Markovcih. Dnevni red: 1. poročilo načelstva. 2. odobritev računskega zaključka za leto 1929. 3. volitev nadzorstva. 4. slučajnosti.

NARODNI GOSPODAR

GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“ V LJUBLJANI.

Člani „Zadruž. zveze“ dobivajo list brezplačno. Cena listu za nečlane po 25.— Din na leto, za pol leta 12:50 Din.
Cena inseratov po dogovoru. — Izhaja 15. dne vsakega meseca. — Rokopisi se ne vračajo.

Ob Zvezinem jubileju.

Že ena človeška generacija leži med sedanjostjo in tistim časom, ko je bila ustanovljena Zadružna zveza. Mnoge izmed mož, ki so sodelovali ob njeni ustanovitvi, med temi tudi dva najodličnejša, krije že zemlja. Dr. J. Ev. Krek, mož velik po razumu in po srcu, ter dr. Ivan Šušteršič, mož silne volje in odločnih dejanj, sta posvetila Zvezi veliko svojih umskih sil. Izmed ostalih ustanoviteljev Zveze, jo nihče več ne spremlja na potu njenega življenja, vedno redkejši pa postaje njih krog. Vsem njim, mrtvim in živim, naj velja naš pozdrav!

Naše zadružništvo ima svoje glavne korenine v zadnjem desetletju preteklega stoletja in je pognalo iz tedanjih gospodarskih razmer. Tedaj je vladala v slovenskem zadružništvu velika živahnost. Pod vplivom idej poznejšega krškega škofa dr. Antona Mahničiča se je začelo preoblikovati vse naše javno življenje. Kulturi, umetnosti, znanosti in gospodarstvu so se dajale smernice na katoliških shodih. Klic po socialni orientaciji gospodarskega življenja je postajal vedno silnejši. Pri nas kot gospodarsko šibkemu narodu je dobilo socialno delo v zadružništvu svoj najjasnejši in najvažnejši izraz. Tako je ostalo do današnjega dne, le da ni bil v tistih časih pomen zadružnega dela v slovenski javnosti še popolnoma priznan.

Po svoji živahnosti nima tedanje živ-

ljenje nobenega drugega primera v slovenski zgodovini. Posebno za zadružništvo je bila to doba, ki bi jo lahko nazvali junaško dobo našega zadružništva. Navdušenje za delo je bilo veliko in je tudi rodilo največje uspehe. Povsod so se ustanovljale nove zadrug raznih vrst, kot apostoli so hodili zadružni propagatorji po deželi in pridobivali ljudstvo za zadružno idejo. Temu gibanju je bilo treba dati trdno obliko in enotno smer. Potrebno je bilo tudi propagandno središče, ki naj bi skrbelo, da ogenj navdušenja ne ugasne, potrebno je bilo mesto, ki naj bi nastopalo in branilo skupne interese mladih zadrug.

Prvi organizaciji novega zadružnega gibanja sta bili l. 1895 ustanovljeni društvi Zveza kranjskih posojilnic in Gospodarska Zveza. V začetku sta gotovo odgovarjali svojemu namenu, toda ko je potreba po trdnejši gospodarski organizaciji postala nujnejša, nista mogli ti dve društvi z ozko določenim delokrogom več zadostovati. Tako je prišlo koncem l. 1899 do ustanovitve nove Gospodarske zveze v obliki zadrug, ki pa je l. 1903 prevzela naziv Zadružna Zveza.

Gotovo ne bi bilo pravilno, če bi presojali uspehe socialnih in gospodarskih institucij, kakor je tudi Zadružna Zveza, po tem, koliko so izvršile od obljub danih v prvem trenutku velikega zanosa. Razumevno je, da se je delo začelo z navdušenjem, z velikimi upi na uspeh in s široko začrtanim

programom. In prav je bilo tako. Francoski socialist Saint-Simon je ob neki priliki izjavil: „Navdušeni moramo biti, če hočemo izvršiti velike stvari“. Brez velike vere v uspehe in brez navdušenja ne bo nihče začel dela, o katerem ve, da odvisi od njega blagostanje ljudstva.

Naloge Zveze so bile že v začetku obsežne. V prvi številki njenega glasila „Narodnega Gospodarja“ je bil očrtan namen Zveze: „Zveza bo v prvi vrsti združila v sebi kot centrali kmetijske zadruge - posojilnice Raiffeisenovega načina, kmetijska društva in druge zadruge. Gospodarska zveza bode izvrševala vse naloge centralne zadruge. Poleg tega pa bode Gospodarska zveza služila še drugim velevažnim smotrom. Biti hoče organizacija vseh v našem narodu aktivno delujočih stanov. V njej naj najde svojo zaslombo kmet, ravno tako pa tudi domači trgovec in obrtnik. Iz tega je videti, da ni namen Gospodarske zveze gospodarski boj med stanovi, temveč sloga in harmonija.“

Program, ki si ga je postavila Zveza ni bil v vseh točkah lahko izvršljiv. Za izvajanje so bila potrebna sredstva, ki jih Zveza ni imela. Zato tudi ni imela povsod samo uspehov. Njena pot je bila včasih zelo težka, saj ni bila brez ovir, ki so jih ji postavljale razmere in nasprotniki, toda od svojega cilja, ustvariti ljudstvu v zadružništvu trdno gospodarsko podlago in oporo, ni odstopila. Ta cilj ji je stal vedno pred očmi, vodilna misel njenega delovanja je ostala ves čas ista, dasi je morala delovanje samo prilagoditi vedno novim razmeram in uporabljati za to druga sredstva, kot pa tista, ki si jih je prvotno določila.

Če Zveza ni postala „organizacija vseh v našem gospodarstvu aktivno delujočih stanov“, tega ne moremo smatrati kot neuspeh. Bil je to pač program, ki se je postavil v

času, ko so o nalogah zadružništva vladale nejasnosti in ko se je še mislilo, da bo zadružništvo moglo poravnati nasprotujoče si interese raznih stanov. Prezrlo pa se je, da ne iščejo vsi stanovi v zadružništvu svoje gospodarske zaslombe.

Človeka sodimo po dejanjih in ne po besedah. Po dejanjih je soditi tudi organizacijo in ne po njenih pravilih in programih. Ko pa presojamo delo Zadružne zveze ob njeni tridesetletnici, ne smemo prezreti dejstva, da je Zveza največ pripomogla k ustvaritvi široke mreže naših posojilnic, kreditne organizacije našega kmetijstva, na katero smemo in moramo biti ponosni, ker so kreditne zadruge sedaj najtrdnejša zaslomba kmetijskega gospodarstva. Z največjo požrtvovalnostjo se je Zveza prizadevala in se še prizadeva, da ustvarja predpogoje za gospodarsko povzdigo važne panoge v našem gospodarstvu, t. j. domače obrti. Ravno domača obrt je tista panoga, v kateri prevladujejo gospodarsko najšibkejši elementi. Zato je organizacija vseh sil v obliki zadrug tu najbolj potrebna in najbolj na mestu. Lepo število konzumnih zadrug pa deluje v okvirju Zveze z namenom, da našemu delavstvu olajšajo njegov življenjski boj, da ga organizirajo kot konsumenta in mu na ta način skušajo zadobiti vpliv in soodločevanje v gospodarstvu.

Na drugem mestu so številke, ki dokazujejo, da delo, ki ga je izvršila Zveza in v njej organizirane zadruge ni majhno, posebno pa, če ga primerjamo s celokupnim slovenskim zadružništvom. Skoro polovica vseh zadrug v Sloveniji je včlanjena v Zadružni zvezi. Nad polovico zadružnikov pripada Zvezinim članicam. Dve tretjini hranilnih vlog, ki so jih zadruge zbrale, je naloženih v Zvezinih posojilnicah. Nima pomena naštevati več, saj bo že to mogoče kdo smatral za baharijo in nam očital ne-

skromnost. Vendar se nam zdi potrebno, da to tudi enkrat povdarimo in naj bo to ob Zvezinem tridesetletnem jubileju. Ne povdarjamo pa tega radi Zveze ampak radi zadruž-

nikov in zadrug organiziranih v njej. Njihovim koristim je Zveza služila in bo še služila, za to delo pa hoče, ne pohvale in priznanj, ampak prosto pot v bodočnosti.

Anton Kralj:

Ob 30-letnici Zadružne zveze v Ljubljani.

Prva leta.

Dne 19. decembra lanskega leta je minilo 30 let, odkar je bila v zadružni register vpisana Zadružna zveza v Ljubljani.

V tej obliki je bila Zadružna zveza le naslednica dveh drugih organizacij. Že l. 1895 sta se bili namreč v Ljubljani osnovali Zveza kranjskih posojilnic in Gospodarska zveza. Obe ti dve organizaciji sta bili osnovani v obliki društev in sta bili predvsem ustanovljeni z namenom vršiti zadružno propagando. Svrha Zveze kranjskih posojilnic je bila, združiti vse na Kranjskem poslujoče kreditne zadruge, dočim je Gospodarska zveza imela namen, širiti zadružništvo izven kranjskih mej in združiti v sebi tudi vse nedenarne zadruge. L. 1895 se je bila osnovala v Ljubljani tudi Ljudska posojilnica, ki je poleg drugih svojih nalog kmalu začela oskrbovati novim zadrugam denarno izravnavo.

V dobi od l. 1872 do približno 1895 je bilo slovensko zadružno gibanje osredotočeno pri Zvezi slovenskih posojilnic v Celju, ki je bila ustanovljena l. 1883. Na čelu zadružnega pokreta je stal Mihael Vošnjak. V tej dobi so se osnovale samo posojilnice t. zv. „mešanega“ ustroja, t. j. bile so urejene deloma po Schulze-Delitschevih, deloma po Raiffeisnovih načelih. Vošnjakov namen je bil, s pomočjo posojilnic doseči gospodarsko samostalnost in neodvisnost slovenskega naroda od jakega nemškega kapitala. Te posojilnice naj bi nudile zatiranemu in zaostalemu slovenskemu življu predvsem oporo v

nacionalnem boju z vedno bolj prodirajočim nemštvom. Izrazitega socialnega smotra te prve kreditne zadruge še niso imele, pač pa jih karakterizirajo več ali manj kapitalistične tendence, kar je bilo v takratnih razmerah razumljivo.

Po prvem katoliškem shodu, ki se je vršil l. 1892 v Ljubljani, so se pričele razmere v naši javnosti temeljito izpreminjati. Nastopati je začela nova generacija, ki je imela izdelan obširen in globoko zamišljen socialno gospodarski program in je tudi v zadružno gibanje zanesla nov duh. Dočim so se poprej posojilnice snovale iz narodno političnih motivov zato, da bi zbirali slovenski kapital v boju proti nemškemu, začele so se po političnem razkolu ustanavljati zadruge zaradi njihove socialne važnosti. V tem vrenju in kipenju so se razčistili mnogi pojmi in nižji sloji ljudstva so začeli vse drugače presoјati svoj položaj. Ta sprememba je imela na razvoj zadružne organizacije velik vpliv. Dočim je bilo na Slovenskem ustanovljenih od leta 1872 do 1892 vsega skupaj 60 zadrug, osnovalo se jih je od tega leta pa do l. 1905 nič manj nego 481. Vodstvo zadružnega pokreta je bilo prešlo iz Celja v Ljubljano.

Število včlanjenih zadrug pri Gospodarski zvezi je hitro rastlo. Dne 30. junija 1899 je štela še 125 zadrug, med njimi 80 posojilnic, 30 kmetijskih društev, 2 vi-narski in 3 obrtne zadruge. Rastel je pa tudi obseg poslovanja. V l. 1898 so imele v Go-

spodarski zvezi včlanjene zadruge 13,782,286 gld prometa, hranilne vloge pa so znašale 4,776.405 gld, posojila pa 4,169.519 gld.

S tem krepkim razvojem je bilo treba spraviti v soglasje uradniški aparat zveze in sploh njeno notranjo uredbo. Ta okolnost in vedno večje število članic je zahtevalo, da se centralna organizacija postavi na drugačen temelj. Zato se je bilo sklenilo, da se razpustita obe društvi, Zveza kranjskih posojilnic in Gospodarska zveza in da se za osrednje vodstvo izbere drugačna oblika. Dne 19. decembra 1899 je bila nova centrala vpisana v združni register pod imenom Gospodarska zveza v Ljubljani. Prvotni osrednji organizaciji sta se razpustili na občnem zboru dne 19. julija 1900, istočasno pa se je vršil ustanovni občni zbor nove Gospodarske zveze.

Poročilo o tej ustanovni skupščini veli med drugim:

„Veselo življenje je vladalo dne 19. julija v katoliškem domu v Ljubljani. Iz vseh slovenskih pokrajin in iz hrvatske Istre so bili prihiteli delavci na polju združništva, zlasti mnogoštevilni kmetje, pa tudi trgovci in obrtniki, na ustanovni občni zbor Gospodarske zveze. Četudi je bil določeni čas skrajno neugoden, je vendar prostorna dvorana bila natlačeno polna; lep dokaz za moč in napredek združne misli, za čimdalje večje razširjenje prepričanja, da so vsi v narodnem gospodarstvu aktivno delujoči stanovi potrebni organizacije, kmet ravno tako kakor trgovec ali obrtnik. Kljub vsemu klevetanju, kljub vsem težavam in zaprekam, ki se delajo celo od take strani, ki bi morala združno gibanje podpirati, gre gospodarska organizacija naprej, se vedno krepkeje razvija, vedno bolj razširja in pridobiva vedno več prijateljev in sotrudnikov. Naša gospodarska organizacija je postala kljub vsem zaprekam in težavam činitelj, s katerim mora vsakdo računati.“

Predsednik ustanovnega shoda Dr. Ivan Šušteršič je v svojem uvodnem govoru poudarjal, da ima boj proti zadrugam le politične, ne pa stvarne vzroke. Politika pa leži popolnoma izven okvira našega delovanja in naših smotrov. Zato je tudi večinoma nemogoče polemizirati z nasprotniki zadrug, ker bi se v to svrhu morali podajati na politično polje, ki je tuje našim namenom. Če se semtertje razširjajo trditve o nepravilnem poslovanju te ali one zadruge, so to večinoma navadne laži ali pa so pretiranosti. Poskušalo se je proti zadrugam organizirati ves trgovski stan. Toda v interesu vsega trgovstva je, da imamo krepke kmečki stan, ki zmore kaj kupiti. Če bi kupovalna moč kmečkega ljudstva prenehala, bi to moralo povzročiti krizo za trgovski stan, ki je interesiran na blagostanju kmečkega stanu.

Do ustanovne skupščine je bilo prijavilo svoj pristop k Gospodarski zvezi 93 zadrug, rednih obrtnih in trgovskih članov pa se je bilo oglasilo takrat 1166. Zveza namreč spočetka ni sprejemala v članstvo samo zadruge, ampak tudi obrtnike in trgovce.

V odbor so bili izvoljeni od zvezinih zadrug: Avian Ferdinand, finančni svetnik v Ljubljani; Belec Anton, posestnik in župan Št. Vid nad Ljubljano; Bergant Luka, župan v Kamniku; Jaklič Franc, učitelj in posestnik v Dobropoljah; Jarc Josip, veleposestnik v Medvodah; Kolar Matija, župnik pri Dev. Mar. v Polju; dr. Janez Krek, državni poslanec v Ljubljani; Kromer Ivan, župnik v Šturiji; dr. Lampe Evgen, prefekt v semenišču; Lavrenčič Anton, kaplan v Cirknici; dr. Pavlica Josip, prof. bogoslovja v Gorici; Pogačnik Josip, državni poslanec, Podnart; Somrek Ivan, kaplan v Marembergu; Stanovnik Ivan, posestnik v Horjulu; Šiška Josip, knezoškofijski kancler v Ljubljani; Šubic Josip, posestnik Gorenja vas pri Poljanah; dr. Šušteršič Ivan, odvetnik v Ljubljani; dr.

Schweitzer Viljem, odvetniški kandidat v Ljubljani; dr. Trinajstič Dinko, odvetnik, Pazin; Vencajz Ivan, državni poslanec v Ljubljani.

Iz rednih članov: Hladnik Iv., župnik, Trebelno; Jeglič Jos., zasebnik v Ljubljani. Iz zvezinih obrtnikov: Rotar Josip, gostilničar, Podsmreka; Stele Ivan, mlinar, Zalog; Žumer Jakob, posestnik in podjetnik, Sp. Graben pri Gorjah. — Iz zvezinih trgovcev: Bonač Anton, trgovec, Begunje pri Cerknici; Demšar Fr., trgovec, Češnjica pri Železnikih; Korošec Val., trgovec, Št. Peter na Krasu; Rihar Valentin, trgovec, Polhov Gradec; Tršar Fr., posestnik, Vrhnika.

Odbor se je v seji dne 9. avgusta 1900 konstituiral in je izvolil načelstvo: kot predsednik dr. Ivan Šušteršič, kot prvi podpredsednik Josip Šiška, kot drugi podpredsednik Josip Jeglič, kot prisedniki: Anton Belec, Josip Jarc, Josip Rotar, dr. Evgen Lampe.

Kot glasilo Zveze je pričel izhajati „Narodni Gospodar“, ki je v svoji prvi številki dne 10. januarja označil kot svoj program in program Zveze:

„Sredi šuma, vika in krika strastnih dnevnih političnih bojov in razprtij ne smemo nikdar zabiti, da narodno gospodarsko življenje sledi svojim lastnim zakonom, neodvisno od političnih programov, in da smo na čvrstem razvoju in napredku našega narodnega gospodarstva interesovani enako vsi brez razlike strank, da je torej tukaj točka, kjer moramo v lastnem interesu vsi složno sodelovati, vsi stanovi in vsi posamezniki. Politike se bomo skrbno izogibali. Mi nismo političen list in ne služimo nobeni politični smeri. Iz tega pa nikakor ne sledi, da bi morali prezirati delovanje tistih javnih zastopov, ki so poklicani pečati se z narodno gospodarskimi zadevami... Ljudstvo umira... Tako ne more in ne sme ostati.“

Tega leta se je od 10. do 12. septembra vršil tudi drugi kat. shod, ki je sklenil

več važnih resolucij (glede kmetijskega in obrtniškega stanu. Med drugimi je v teh resolucijah rečeno:

„Da se kmečki stan stalno reši iz oblasti oderuških rok, bodi skrb državi in deželnim zastopom, da pospešujejo in z nizko-obrestnimi posojili podpirajo snovanje raj-fajznovih posojilnic.“

„Za prodajo obrtnih izdelkov, ki naj se po možnosti omeji na izdelovalce, naj si postavijo zadruge skladišča za surovine in izdelke, pri čemer naj jih država in dežela podpirata.“

Dežela naj na vso moč podpira domačo obrt: pečarje, lončarje, lesno obrt, čipkarstvo itd.; ti izdelki naj se združnim potom spravljajo na trg.“

Koncem leta 1900 je štela Zveza 58 kreditnih zadrug ter 32 kmetijskih, gospodarskih in konsumnih društev; dalje 25 trgovcev, 11 obrtnikov in 1197 rednih članov, skupaj 1323 članov.

Naslednjega leta je načelstvo v svoji seji dne 28. decembra sklenilo, da vzame pri Zadržni tiskarni 40 deležev, ker je bila Zveza njen glavni odjemalec in da ima vplivno besedo pri tem zavodu.

Dr. J. E. Krek prevzame vodstvo.

Leta 1902 je dr. Šušteršič odložil predsedništvo in je bil v odborovi seji dne 29. decembra soglasno izvoljen za predsednika dr. Jan. Ev. Krek, ki je potem to mesto obdržal do svoje smrti. Z njegovim vstopom v vodstvo se je zaneslo novo življenje v združno organizacijo.

Tega leta se je začelo misliti tudi na lastno denarno centralo. Velika večina zadrug se je izrekla za to, da se oživetvori taka naprava in so se izjavile, da se strinjajo s prenosom tekočega računa od Ljudske posojilnice na Gospodarsko zvezo.

Zvezina „centralna blagajna“, ki je imela

vršiti denarno izravnavo, je pričela poslovati s prvim januarjem 1903. Zadruge so se je jako hitro privadile in je njen denarni promet že v prvem letu njenega obstoja znašal 20,760 377 K.

Izdelal se je tudi pravilnik za podeljevanje kreditov. S tem je bil storjen velik korak v notranji izpopolnitvi Zveze. Za ravnatelja Centralni blagajni je bil imenovan Ivan Rožman.

Dalje je bilo sklenjeno, da se izda za mlekarne poljuden poslovnik z navodilom za živinorejo in ravno tak poslovnik za konsumna društva ter poslovnik za nadzorstvo.

Napadov in predsodkov proti združništvu je bilo v tej dobi velike. Na občnem zboru dne 6. aprila 1903 je poročal dr. Krek v tem oziru: „Naše stališče je, da je združništvo edino sredstvo za gospodarsko osvobojenje in napredovanje slovenskega ljudstva. Združništvo uredi naše kreditne razmere in tako olajšuje bremena, koja je našemu ljudstvu naložil kapitalizem. Združništvo čuva tudi pravice producenta. Nikakor pa ni naš namen, koga izpodriniti, ki se pošteno živi, tudi ni naš namen, uničiti kak stan; uničiti pa hočemo oderuštvo, oderuh je edini, ki ga hočemo in moramo izpodriniti in uničiti, kjerkoli ga zasačimo. Nasprotnikov imamo zadosti, ki nas napadajo neprestano, toda mi se teh napadov ne bojimo. Navezani smo na lastno moč. Podpore ne dobimo niti od dežele, niti od domače vlade, pač pa polena pod noge. Edino le v ministrstvu najdemo še smisel za naše delo.

Dne 11. decembra 1903 se je vršila združna anketa, ki jo je bil sklical dr. J. Ev. Krek. Namen te ankete je bil, da bi mero-dajni činitelji slovenskega združništva na podlagi dobljenih izkušenj določili smernice o nadaljnem združnem delu in medsebojnem razmerju. Vrh tega je bilo vočigled novega revizijskega zakona potrebno, da se

uredijo medsebojni odnošaji zvez glede posameznih panog poslovanja in z ozirom na razmerje in potrebe poedinih pokrajin. Na anketi storjeni sklepi so izražali željo, da se zanese združni pouk v bogoslovja in učiteljišča, da imej slovensko združništvo svoje skupno glasilo, da naj se izdaja skupen letopis in da se uvedejo enotne poslovne knjige in tiskovine. Svojega pravega namena, namreč združitve vsega slovenskega združništva, pa anketa ni dosegla in se ta misel tudi kasneje ni dala realizirati.

Tudi drugače je bilo leto 1903 velepomembno za nadaljni razvoj Zveze. Predvsem je treba omeniti, da je bil tega leta izdan revizijski zakon, ki je podvrgel zadruge obligatorični reviziji. Ta zakon, ki so ga združne organizacije težko pričakovale, je imel velik vpliv na izboljšanje notranjega poslovanja, a zvezo je postavil pred nove naloge. Gospodarska zveza je sicer od prvega početka izvrševala revizije pri svojih članicah, a te so bile prostovoljne. Z ozirom na zahteve revizijskega zakona je bilo treba izpremeniti Zvezina pravila, da je mogla Zveza dobiti revizijsko pravico.

Naloga, ki jo je bila prevzela Gospodarska zveza, ki je združevala v sebi poleg zadrug tudi kmetovalce, trgovce in obrtnike in je morala zastopati njih koristi, je bila postala s časom preobširna in prevelika. Ta okolnost in pa novi revizijski zakon sta privedla do tega, da se je na občnem zboru dne 10. decembra 1903 sklenilo, organizacijo razdeliti na dva dela: v Združno zvezo in Gospodarsko zvezo.

Delitev organizacije.

Združna zveza, ki je le nadaljevanje stare Gospodarske zveze, si je stavila kot svoj cilj, da poleg izvrševanja zakonite revizije in varstva interesov Zvezinih zadrug vzdržuje tudi poslovne odnošaje med temi

zadugami in oskrbuje zlasti denarno izravnavo za vse pridružene ji članice. Novi Gospodarski zvezi se je pripustilo, da kot centrala za nakup in prodajo oskrbuje blagovni promet za blagovne zadruge. Gospodarska zveza je postala članica Zadružne Zveze in se podvrгла njenemu nadzorstvu. Ime se je bilo izpremenilo, ker so k Zadružni zvezi po novih pravilih mogle pristopati le zadruge, fizične osebe pa ne več.

Prememba pravil, ki je določala Zadružni zvezi nov delokrog, je bila vpisana v zadružni register dne 25. februarja 1904 in ji je bila na podlagi teh novih pravil priznana revizijska pravica.

Nova Gospodarska zveza, koje ustanovni občni zbor se je vršil istega dne, si je stavila kot nalogo, da izvršuje blagovno posredovanje in s tem zvezane blagovne posle za vse nedelarne zadruge. Za načelnika nove Gospodarske zveze je bil izvoljen Josip Jeglič, ki je obdržal to častno mesto do svoje smrti 22. maja 1906. Stari naslov si je nova organizacija pridržala zato, ker je bilo to ime v širših trgovskih krogih že dobro znano. V zadružni register je bila vpisana 4. avgusta 1904.

V tej obliki obstoji z malimi izpremembami centralna organizacija še sedaj.

V prvi odbor nove Zadružne zveze so bili izvoljeni: Anton Belec, župan, Št. Vid nad Ljubljano; Franc Demšar, deželni poslanec, Češnjica pri Železnikih; Franc Grafenauer, deželni poslanec, Sv. Štefan ob Zili; Franc Jaklič, učitelj in deželni poslanec, Dobropolje; Josip Jeglič, posestnik v Ljubljani; Josip Jurčič, dekan, Št. Lenart v Slov. goricah; Anton Korošec, urednik v Mariboru; dr. Janez Ev. Krek, profesor in deželni poslanec, Ljubljana; dr. Marko Laginja, poslanec in odvetnik v Pulju; dr. Evgen Lampe, duhovnik v Ljubljani; Matija Sila, dekan v Tomaju; Ivan Stanovnik, posestnik v Horjulu;

Josip Šiška, knezoškofijski kancler v Ljubljani; dr. Ivan Šušteršič, državni in deželni poslanec v Ljubljani; Jakob Žumer, posestnik v Gorjah.

V prvo nadzorstvo Zadružne zveze so bili izvoljeni: Ivan Hladnik, župnik v Trebelnem; Josip Jarc, veleposestnik v Medvodah; Anton Lavrenčič, kaplan v Cerknici; Valentin Rihar, trgovec v Polhovemgradu; dr. Viljem Schweitzer, deželni poslanec in odvetnik v Ljubljani.

Dne 7. aprila je imel odbor sejo in na njej izvolil sledeče načelstvo Zadružne zveze: predsednik dr. Jan. Ev. Krek, prvi podpredsednik Josip Jeglič, drugi podpredsednik Josip Šiška; prisednika: Anton Belec in dr. Evgen Lampe.

Revizijsko pravico je ministrstvo za notranje zadeve podelilo Zadružni zvezi z razpisom z dne 11. julija 1904 št. 27.904. Za revizorje so bili v načelstveni seji dne 28. julija imenovani Vekoslav Pelc in Dragotin Seliškar, Ivan Rožman pa za nadrevizorja.

Ta preporod Zveze se je izvršil precej gladko, dasi tudi ob tej priliki ni manjkalo natolcevanj in je notranja reorganizacija povzročila dosti dela. Sestavil se je revizijski red in so se vpeljale za izvrševanje revizij potrebne tiskovine.

Koncem 1. 1904 je štela Zveza že 224 članic, (med njimi 131 posojilnic in 93 drugih) veliko število pa je bilo še prijavljenih za vstop. Vseh zadrug pa je bilo tedaj na Slovenskem okoli 480, od teh okroglo 200 posojilnic in 220 drugih zadrug.

Tega leta je šla Zveza tudi v Dalmacijo. V Dubrovniku se je po njeni inicijativi priredil zadružni sestanek, ki se ga je udeležilo 13 dalmatinskih zadrug, ki so se vse izrekle za pristop k Zadružni zvezi.

Po petletni dobi svojega delovanja, to je koncem leta 1905 je bilo v Zvezi združenih 285 zadrug, med njimi 159 kreditnih

in 126 drugih. Vloge članic pri Zvezi so znašale 5.498.802 K, zadrugam podeljeni krediti pa 5.244.278 K, dočim je celotni denarni promet Zveze znašal nad 32 milj. K. Zvezine posojilnice so imele l. 1905 članov 48.703, vplačanih deležev 1.608.541 K, hranilnih vlog 42.252.557 K, posojil 32.693.521 kron, skupnega prometa 118.390.835 K, čistega dobička 293.635 K in rezervnih zakladov 1.011.589 K.

Konsumne zadruge so imele koncem leta 1905 članov 12.084, vplačanih deležev 180.421 K, za blago so izdale 6.907.156 K, za blago so sprejele 6.948.064 K, čistega dobička 58.566 K, izgube 2.943 K in rezervnih zakladov 158.430 K.

Mlekarske zadruge so imele članov 3196, vplačanih deležev 23.132 K, za blago so izdale 454.235 K, za blago so prejele 557.644 kron, skupnega prometa so imele 1.495.053 kron, čistega dobička 13.634 K, izgube 1.864 kron. Rezervni zakladi so znašali 39.175 K.

Produktivne zadruge so šteje članov 694, vplačanih deležev so imele 66.542 K, za blago so prejele 173.393 K, za blago so izdale 144.783 K, skupnega prometa so imele 1.122.281 K, čistega dobička 10.292 K, rezervni zakladi so znašali 199.246 K.

Obrtne zadruge so imele 532 članov, vplačanih deležev 92.621 K, prometa 2.577.555 kron, čistega dobička 5.534 K izgube 2.518 kron, rezervnih zakladov 1.630 K.

Vse včlanjene zadruge Zadružne zveze so koncem leta 1905 imele 65.209 članov, 2.098.162 K vplačanih deležev, 169.513.845 kron prometa, 381.619 K čistega dobička, nekaj nad 10.000 K izgube in 1.246.872 K rezervnih zakladov.

Nadaljni razvoj do svetovne vojne.

Ob desetletnici Zveze je na občnem zboru dne 30. maja 1910 povdarjal dr. Krek, da je bila to doba dela in trpljenja. „Trdno,

močno, idealno zaupanje v združno stvar in zaupanje v ljudstvo, to mora biti temelj, na katerem naj se nadaljuje započeto delo. Prva, težka doba je za Zvezo končana in breme, ki se je bilo prevzelo, se je zljajšalo, Sedaj nas je veliko, mogočna je naša armada, od nemške meje do Kotora se razteza moč našega združništva. Mnogo smo storili. Poskrbeti pa moramo, da ogenj idealizma, zaupanje v lastno moč in navdušenje za dobro stvar ne izgine.“

Zvezina notranja organizacija se je bila izpopolnila. Osnovali so se bili podobori za štajerske članice v Mariboru (l. 1907), za dalmatinske v Splitu (l. 1907), za koroške v Celovcu (l. 1910), kot trgovska centrala za mlekarske zadruge je bila ustanovljena Mlekarska zveza v Ljubljani (11. nov. 1907), za ribarske zadruge v Dalmaciji pa Ribarski Savez v Splitu (leta 1910). Tudi si je bila Zveza oskrbela v tej dobi svojo lastno hišo, kamor se je bila preselila v začetku avgusta 1908.

Koncem l. 1910 je štela Zveza že 608 članic, med katerimi je bilo 387 kreditnih, 83 konsumnih, 53 mlekarskih, 29 živinorejskih, 14 kmetijsko-strojnih, 2 pašniški, 9 vinarških, 5 stavbinskih, 4 oljarske, 3 ribarske, 1 perutninarska, 2 za vnovčevanja živine, 1 vodovodna, 1 mostovna in 11 obrtnih.

Članice so imele pri Zvezi naloženega denarja 13.861.830 K, dočim je stanje izrabljenih kreditov znašalo 12.780.711 K. Celotni promet Zveze v tem letu je dosegel višino 116.247.163 K.

V razvoju Zvezinega delovanja je bilo važno leto 1913. Dne 7. oktobra je bil namreč med zastopniki Zadružne zveze v Ljubljani in Zadružnega Saveza v Splitu podpisan v Trstu dogovor, da ustavi z dnem 31. oktobra 1913 svoje delovanje v Dalmaciji in da ondotne svoje članice pozove, naj se pridružijo dalmatinski zvezi. Svoje delovanje

v Dalmaciji je bila pričela Zveza l. 1904, osnovala je ondi potem nove zadruge, skrbelo za zadružni pouk in jih podpirala s potrebnimi krediti. Med tem se je bila leta 1907 osnovala za Dalmacijo samostojna zveza in tako je bila ondotna zadružna organizacija razcepljena na dve strani z vsemi svojimi slabimi posledicami. V Dalmaciji je bilo oderuštvo tako razvito kakor nikjer drugje. Ljudje, nepoučeni, siromašni in prepuščeni sami sebi, so bili popolnoma navezani na razne trgovce in prekupce, katerim so morali plačevati silne obresti. Posebno slabo je bilo v drniškem, kninskem in imotskem okraju. Ravno v teh krajih se je bilo po inicijativi Zadružne zveze v l. 1907 in 1908 osnovalo največ zadrug, ki so seveda potrebovale mnogo kreditov, deloma, da so se ljudje rešili oderuških posojil in kolonstva, deloma, da so obnovili svoje vinograde. Vseh zadrug je končno zveza imela v Dalmaciji 92, med njimi 67 kreditnih, 9 konzumnih in 11 ribarskih. Toda krajevna oddaljenost je vedno povzročala velike neprilike v medsebojnem občevanju. Med tem se je bil tudi že tako povoljno razvil Zadružni Savez v Splitu, da je bila dana garancija, da bo mogel samostojno uspešno voditi dalmatinske zadruge. Želja po medsebojnem sporazumu se je čula že večkrat poprej, toda ni bilo prišlo nobenkrat do pozitivnega zaključka, dokler se niso uvedla direktna pogajanja med obema Zvezama, ki so vedla do omenjenega dogovora, ki so ga sprejele na vse zadnje tudi naše dalmatinske članice, dasi ne rade. S tem je bil delokrog Zveze znatno omejen, kar ji je z ozirom na dogodke v bližnji bodočnosti prišlo povsem prav.

Delo v vojnem času.

V poletju 1914 je izbruhnila svetovna vojna, ki je spravila vse gospodarsko živ-

ljenje v nov tir in tudi zadružništvo postavila pred povsem nepoznane naloge. Po nekaterih krajih so ljudje začeli dvigati mnogo denarja in pri posojilnicah in zvezah se je pojavljala bojazen, če bodo mogle izplačevati tolikšne vsote. V svrhu zaščite upnikov je bil izdan moratorij, ki ga je bančni sindikat brž izrabil in znižal obresti za nalozbe na 3%. Iz zadružnih krogov so prihajale želje, naj se poskrbi, da se pravočasno opravi košnja, mlatev in jesensko delo na polju. Nabava živil je bila čimdalje bolj otežkočena, zlasti v Istri se je čutilo čimdalje večje pomanjkanje. Govoriti se je začelo o nekakih monopolih, državnem gospodarstvu itd. Ta vrtinec je potegnil za seboj tudi zadruge in Zveza je morala gledati, da je svoje članice kolikor mogoče varovala škode. Posredovala je pri merodajnih mestih z nasveti, kako naj se uredi nabava živil in raznih drugih potrebščin (strojev, motorjev, bencina), naj se oprosti vojaške službe strokovno osebje, (mlekarji in sirarji, planšarji, monterji, strojniki). Z vedno novimi navodili se je bilo treba obračati tudi do članic. S financiranjem raznih nabav je Zveza tudi direktno mnogo pomagala, da se je aprovizacija vsaj deloma vršila v večjem obsegu. Vse to podvojeno delo je Zveza izvrševala, dasi je bil znaten del uradništva vpoklican.

Vojna je trajala dalje in dalje. Posamezne poljske pridelke je začela oblast devati pod zaporo, začele so se rekvizicije, vedno hujše, vedno strožje. Mnoge zadruge so bile prisiljene ustaviti obrat, zlasti mlekarske in živinorejske. V letu 1915 se je že moralo računati s tem, da bo vojni metež zavihral v krajih, kjer so poslovale Zvezine zadruge. Zato se je posojilnicam dal nalog, naj napravijo po knjigah izpiske dolžnikov in upnikov in naj v slučaju potrebe te izpiske pošljejo Zvezi, da bi se moglo potrebno

ukreniti, če bi bile uničene kaki posojilnici knjige. Tudi Zveza sama je poskrbela vse potrebno, če bi bilo treba bežati. Za ta primer je imel v Ljubljani ostati dr. Krek, ki se mu je dalo pooblastilo, da je upravičen sam podpisovati, kolikor bi se moglo poslovanje še vršiti. Zveza sama pa se je imela preseliti v Maribor.

Polagoma so pričeli prihajati v Ljubljano begunci iz goriških krajev. Med temi begunci je bila tudi goriška zveza, kateri se je odstopilo nekoliko prostorov v Zvezini pisarni, kjer je nadaljevala svoje okrnjeno poslovanje. Ravnotako se je bila s sodelovanjem Zveze uvedla posredovalnica za begunce iz juga, ki je zlasti v prvih časih za nje storila mnogo dobrega.

Leta 1915 je izšla naredba, da se smejo kmečka posestva prodajati le z dovoljenjem posebne komisije in da imajo zadružno zveze pri takih prodajah predkupno pravico. V dotično komisijo sta bila kot člana imenovana ravnatelj Ivan Traven in tajnik Anton Kralj, toda Zveza je posredovala samo v par slučajih, ker je bilo prodaj zelo malo.

Pri podpisovanju vojnih posojil se je začel izvajati vedno hujši pritisk in nekatera okrajna glavarstva so kar predpisovala, koliko odstotkov hranilnih vlog naj posojilnice porabijo za vojno posojilo,

V tem letu so bile izdane tudi važne naredbe, ki so globoko zadevale zadružništvo. Obči državljanski zakonik je bil izpremenjen v mnogih važnih točkah, n. pr. o zastaranju; dalje je bil vpeljan davek na vojne dobičke in je bila izdana naredba, da se morajo imenovati kuratorji pri takih zadrugah, kjer je večina odbornikov bila poklicana pod orožje. Vse to je zopet dalo Zvezi mnogo dela, ker je bilo treba zadruge poučevati o teh novih odredbah.

Kljub izstopu dalmatinskih zadrug je koncem l. 1915 imela Zveza 585 članic, med

njimi 356 kreditnih, 65 konsumnih, 39 mle-karskih, 62 živinorejskih, 31 kmetijsko-strojnih, 5 vinarskih, 5 stavbinskih, 10 obrtnih in 9 raznih drugih zadrug. Ker je država dala tiskati vedno nove bankovce in je bilo torej denarja čimdalje več v prometu, so bile naložbe pri Zvezi narasle na 25.707.462 K, dočim so krediti znašali 12.042.049 K. Pro-met je bil dosegel vsoto 159.331.418 K.

Razkol.

Leto 1917 je prineslo razkol v organiza-cijo Zadružno zveze. Nasprotja so se po-javljala že v prejšnjem letu in na občnem zboru 30. decembra 1916 je bilo po volitvi nadzorstva prišlo do tega, da je dr. Kreku nasprotna struja zapustila zborovanje, na katerem je bila ostala v manjšini z 1196 proti 1617 glasovom. Posledica je bila, da je začetkom l. 1917 izstopilo več oseb iz odbora in načelstva. Sicer so se bila uvedla neka pogajanja, toda še preden je do po-gajanj sploh prišlo, je bil stavljen predlog za vpis „Zadružno centrale v Ljubljani.“ Razkol je s tem postal perfekten in iz Za-družno Zveze je izstopilo 129 kranjskih za-drug, ki so se pridružile centrali. V obče je slovenska javnost obsojala to cepitev kot vsestransko škodljivo in tudi Splošna zveza kmetijskih zadrug na Dunaju je izrekla svoje obžalovanje nad to neslogo. Konec opisane cepitve je bil tak, kakor so se mnogi bali: Zadružno centrala je prišla kaj kmalu v tak položaj, da je morala likvidirati, a vse njene izgube je morala v interesu splošne zadružno organizacije prevzeti v poravnavo Zadružno zveza.

Dr. Krekova smrt.

Še druga velika nesreča je to leto za-dela Zadružno zvezo.

Dne 8. oktobra 1917 ob 10. uri zvečer je bil v Št. Janžu na Dolenjskem za večno zatisnil oči njen voditelj, organizator in po-

bornik dr. J. Ev. Krek, ki ji je stal na čelu vse od l. 1902 in ji posvetil najboljše moči svojega velikega umstvenega bogastva. Ob njegovem grobu je zaječala vsa domovina in od blizu in daleč so prihajale Zvezi socialne izjave radi izgube nenadomestljivega predsednika.

Dr. Krekovo delovanje je ozko spojeno ne samo s kulturnim, ampak tudi z gospodarskim preporodom našega naroda. Posebno si je za razvoj zadružništva ne samo med Slovenci, ampak tudi med Hrvati, v Istri in Dalmaciji stekel nevenljivih zaslug. Če bi ne bil storil nič drugega, kakor da je med našim ljudstvom tako razširil in poglobil zadružno misel, bi si bil zaslužil večno hvaležnost. Kmečkemu ljudstvu je ustvaril izvrstno kreditno organizacijo. Posojilnicam se je polagoma pridružila cela vrsta nabavnih in produktivnih združenj. Vedno nove impulze je dajal in vedno zanašal novo, čilo življenje v vrste zadružnih sodelavcev, katerim je ob času trdih bojev vlival vedno novega poguma. Koliko poučnih tečajev, koliko predavanj se je priredilo po njegovi izpodbudi! Tudi sam je, neštetokrat nastopil in povsod s svojo ognjevitno besedo širil med ljudstvom misel, da je le v združitvi moč. Prepotoval je mnogokrat vso našo domovino, razlagal in učil, da bi mogel reči: „Raztresene sem ude zbral“.

Za naslednika v predsedstvu mu je bil v odborovi seji dne 25. oktobra 1917 izbran dr. A. Korošec, ki še sedaj zavzema to mesto.

Dogodki po vojni.

V l. 1918 so se vojni dogodki razvijali čim dalje bolj neugodno za centralne velesile in je postajalo vedno bolj verjetno, da bo kmalu prišlo do zloma, kar se je v oktobru tudi res zgodilo. V tem času splošne negotovosti, kaj bo prinesla bodočnost, je zadružništvo razmeroma prav dobro vršilo svojo

nalogo. Ko je bila 30. oktobra 1918 proklamirana Narodna vlada za Slovenijo v Ljubljani, so ji zadružne organizacije priskočile na pomoč z znatnimi posojili, med temi Zadružna zveza z 1 1/2 milijona kron.

Da si osigura miren potek dogodkov, je bilo predvsem treba zadovoljivo rešiti vprašanje prehrane v naših povsem izmožganih krajih. Tudi tu je zadružništvo sodelovalo v odlični meri in je nabavljalo v Banatu velike množine žita. Velik del te akcije je finansirala Zadružna zveza, kar ji je bilo tem lažje, ker se je v posojilnicah nabiralo čim dalje več hranilnih vlog. Obilica denarja je tako naraščala, da je bila obrestna mera za vloge padla na 2% in še nižje.

Takoj, ko so se razmere nekoliko uredile, je Zveza uvidela potrebo širiti in poglobiti zadružno misel, kateri so bili vojni in povojni dogodki vsekali tako globoke rane. Pri poverjeništvu za uk in bogočastje je napravila korake za zopetno otvoritev zadružne šole in se je znova pričel pouk o zadružništvu na orgljarski šoli Cecilijinega društva in v bogoslovju. Kmalu se je pričelo tudi z daljšimi poučnimi tečaji.

Ko se je sprožila misel naj se osnuje za vso državo glavna zadružna zveza, je naša Zveza v obili meri pospeševala tozadevna dela in ko se je ta organizacija 14. junija 1919 osnovala, ji je bil za načelnika izbran Zvezin predsednik dr. A. Korošec.

Mnogo dela je dalo Zvezl sodelovanje pri raznih akcijah gospodarskega značaja. Neprestano je bilo treba dajati pouk in navodila ob kolkovanju in zamenjavanju kronskih novčanic, staviti predloge za ureditev vojnih posojil in terjatev v Avstriji, na Ogrskem in v ozemlju, ki ga je imela zasedena Italija, zaradi naložb pri poštni hranilnici na Dunaju i. t. d.

V l. 1920 se je izpolnila dolgoletna želja zadružnih krogov, da bi zadružništvo prišlo

do lastnega bančnega zavoda. V času od 10. do 31. maja 1920 se je vršila subskripcija delnic Zadružne gospodarske banke, kateri je Zveza za prvo silo tudi odstopila nekaj svojih prostorov, da je mogla pričeti z obratovanjem.

V naslednjem letu je Zveza omogočila ustanovitev Nove založbe, važne institucije, ki je velikega pomena za naše kulturno gibanje. Tega leta je Zveza tudi prevzela vsa aktiva in pasiva Zadružne centrale in s tem preprečila veliko nesrečo, ki je pretila vsemu slovenskemu združništvu.

Zveza je kot denarna centrala ves čas obračala posebno pozornost likvidnosti denarnih sredstev. Na to okolnost je bilo treba v neurejenih povojnih razmerah še posebej paziti. Vsled tega ni prišla nikoli v denarne težkoče in so članice imele svoje naložbe vedno na razpolago. To je mnogo pripomoglo, da se je med ljudstvom zaupanje v združništvo ne samo ohranilo, ampak celo povečalo in dotok novih hranilnih vlog je bil ves čas zadovoljiv.

Na vso moč se je Zveza tudi trudila, da so imeli organizirani združniki kolikor mogoče cenen kredit na razpolago, ter je pospeševala vsako prizadevanje, ki je šlo za tem, da se obrestna mera na posojila zniža, oziroma vsaj ne zviša. Zaradi tega je Zveza uporabljala tudi vsa sredstva, da se ne zaneše v združništvo profitarški dnh. Njene članice so bile tako obvarovane težkih izgub, ki so bile nastale nekaterim drugim organizacijam pri polomih več denarnih zavodov, ki so vabili k sebi tudi združni denar z visokimi obrestmi.

Razvoj Zveze po vojni nam predočujejo sledeči podatki:

Leto	Članice	Deleži	Rezerve
1918	462	91.403 Din	57.790 Din
1919	492	91.525 "	66.706 "
1920	537	91.300 "	76.122 "
1921	480	93.200 "	86.652 "
1922	505	93.430 "	100.186 "
1923	508	86.735 "	114.859 "
1924	502	703.734 "	123.013 "
1925	497	1,183.913 "	137.213 "
1926	518	1,261.323 "	156.344 "
1927	524	1,346.589 "	177.294 "
1928	547	1,428.033 "	198.219 "
1929	578	1.519.060 "	221.774 "

Leto	Vloge članic	Stanje kreditov
1918	28,555.961 Din	4,623.858 Din
1919	30,370.652 "	9,372.815 "
1920	40,584.930 "	14,870.384 "
1921	67,539.426 "	28,652.211 "
1922	63,018.947 "	37,521.472 "
1923	61,052.572 "	41,220.905 "
1924	76,777.767 "	38,840.860 "
1925	95.333.850 "	40,862.671 "
1926	102,098.265 "	46,642.677 "
1927	117,795.476 "	49,316.378 "
1928	145,023.717 "	51,552.724 "
1929	172,771.942 "	53,675.651 "

Glede gorenjih števil je pripomniti, da je bilo l. 1921 število članic zaradi tega tako padlo, ker so bile iz članstva črtane zadruga, ki so bile prišle pod Italijo. Stanje vlog in kreditov za l. 1929 je izkazano brez obresti, ki se bodo šele pripisale.

Bilanca Zvezinega tridesetletnega dela ni pasivna, ampak močno aktivna. Ni se vse doseglo, kar se je nameravalo, toda doseglo se je mnogo. Zadružna zveza v Ljubljani spada med naše najbolj važne organizacije. Naj bi ji bilo usojeno, da bi mogla tudi v bodoče tako uspešno delovati za prospah združništva in slovenskega ljudstva sploh.

Dr. V. Schweitzer :

Početki „Zvezinega“ glasila.

Spomini.

Trideset let! Brezplodno bi bilo, razmišljati o minljivosti časa. V duhu zrem moža, ki sta povzročila in omogočila, da se je ustanovila „Zveza“: dr. Janeza Ev. Kreka in pa dr. Ivana Šušteršiča. Vsak zase kapaciteta v socialnem vprašanju, prvi mogočen v teoriji, drugi velik v praksi in v poznavanju združne zakonodaje, ne le domače, marveč tudi tuje. V tem oziru mu ni bilo para.

„Prevzeti morate uredništvo „Narodnega Gospodarja“, že prihodnjo številko morate urediti,“ rekel mi je nekoč sredi leta 1900 dr. Šušteršič. List je sicer že izhajal, toda ni se mogel nič kaj gibati. „List je in ostane povse nepolitičen in mora po moči širiti zanimanje za združništvo,“ je pristavil.

Zanimanje za združništvo! Boj, ki se je takrat bil med nazori: samopomoč, čeprav podpirana od države, ali državna vsemoč v socialnih zadevah, še danes ni končan. Čas je bil in je še resen. „Non è più il tempo, che Berta filava,“ kot pravi drastično pregovor. Ideja državne vsemoči v socialnih zadevah že preobrazuje zemlji obličje! Tej ideji nasprotna, zdrava misel samopomoči je najkrepkeje in najdosledneje izražena v korporacijski ideji, v združni misli, ki poudarja, da je v socialnih zadevah prvo samopomoč, šele v drugi vrsti pa pride državna intervencija, čije naloga je le okrepiti in utrditi korporacijsko gibanje. Tako uči tudi Lev XIII. Zmoten je združniški nauk Schulze-Delitschev, da se država sploh nima vtikati v gospodarska vprašanja, ker goji ta nauk v prvi vrsti sebičnost, proti kateri poudarja pravo združništvo idejo vzajemnosti. Čeprav sodimo danes v raznih vprašanih socialne vede drugače, kot pred

30 leti, v tem oziru je sodba danes taka kot tedaj. Z etičnega stališča je združništvo sila, ki okrepuje zavest lastne odgovornosti posameznika, dočim je državna intervencija, čeprav na zapadu še ni premočno razvita, že n. pr. rodila takozvano rentno histerijo, bolezen v dosego socialnih rent.

Združništvo pa ima važno nalogo tudi kot kontrolni organ, ki onemogočuje samostalno postopanje posameznikov pa tudi skupin. Namen združništva pa ni bil in ni prekucija socialnih razmer, vzrastlih iz zgodovinskih tal. Ni ves današnji socialni red iz etičnega stališča slab. Kjer se pokažejo hibe, jih je treba popravljati, ne gre pa na mesto enega sistema postaviti umetno novega. —

Mnogo jih je stalo pred 30 leti ob strani, ker niso poznali združne ideje. Te je bilo treba pridobiti in tudi liste — ni jih bilo sicer mnogo — ki so se iz prevelikega rigorizma obotavljali pridružiti se. Nauk o obrestih n. pr. je danes na stopinji, da le vprašujemo, katere obresti so pravične, katere ne, vprašanje glede dopustnosti obresti sploh, ki je tedaj še nekoliko razburjalo duhove, je, menim, rešeno.

Upravičenost listova je bila jasna. Toda jaz, uredniški novinec! Godilo se mi je nekako tako, kot takrat — long, long ago! — ko sem se učil plavati. Oče se so mnogo trudili: ena, dve, ena, dve, toda jaz neukretno sem bil kamen. Pa grem nekoč kopat se skrivaj na slavno znani Pasji Brod. Pri kopanju sem zabredel v kotlino, kjer me je voda izpodnesla. Tu pa sem se spomnil: ena, dve itd. In je šlo, splaval sem. Tudi pri listu je šlo. Na razpolago sem imel par nemških in čeških gospodarskih listov, ter srbski trgovinski list. Krek in Šušteršič sta obljubila pomoč, in sta v istini, dasi z delom preobložena, donášala prispevke o združništvu. V obrtnem vprašanju sem se

poskušal sam. O kmetijstvu pa so pisali rajni stud. agr. Aleksij Bergant, A. Štrekelj, tedaj v Gorici, in č. g. prof. Pengov. Še danes sem jim hvaležen za izborno, nesebično pomoč v treh in pol letih mojega uredovanja.

„Ne izgubite stika z zadružniki,“ ta nauk izkušenega dr. Šušteršiča me je vedno vodil. Takoj od začetka so se za list zanimali zadružniki. Kmalu se je čulo, da je listnica uredništva preskromna. Treba jo razširiti. Tu je kraj, kjer govori list naravnost z zadružniki. Brez nje je list, stoječ v praktičnem življenju, hrom. Torej razširite listnico in dajte ji obliko „Vprašanj in odgovorov“. Dobro! Tudi je bilo že nabranih kup vprašanj, zahtevajočih nujno odgovorov. Za obdelovanje tega gradiva pa je bilo treba moža razsežnega teoretičnega in še bolj praktičnega gospodarskega znanja. Od vprašanja, kako iztrebiti mrčes, ki po Krasu

okužuje domače vodnjake nabiralnike, pa do velikih vprašanj poljedelstva in živinoreje je bilo treba odgovorov. Po mojem mnenju je prišel v poštev samo en mož, toda mož, žal, preobložen z drugim delom, povsod potreben, pa tudi povsod marljiv delavec: državni poslanec in deželni odbornik Fran Povše. Bode li hotel? In hotel je! Delal je neumorno in zanesljivo, ne radi dobička, list se je sam boril za existenco. Stik z zadružniki je bil dobljen. Zadružniki sami so na razne načine sodelovali. Osobito se spominjam v tem oziru malega posestnika iz Pohorja, kojega ime sem žal pozabil, ki je bil poln zanimanja za vse panoge gospodarstva in zadružništva. Veliko prispevkov za list je pod imenom „Pohorski“ pošiljal ta inteligentni kmet.

Tako je list širil zanimanje za zadružno misel. Želim mu še najmanj nadaljnih 30 let uspešnega dela v prilog zadružni misli!

Dr. V. Valenčič:

Razvoj zadružništva v luči letopisov Zadružne zveze.

Vsaka zadružna organizacija, ki hoče biti zveza zadrug, si stavi kot namen tudi skrb za zadružno statistiko. Zvezi je taka statistika neobhodno potrebna. Razvoj zadrug, napredek ali nazadovanje, moč in razširjenost je mogoče ugotoviti le, če imamo na razpolago statistične podatke. Zadružništvo kot gospodarski in socialni pojav je tudi ena enota, je nekaj skupnega. Pregled nad tem pojavom, ki je za narodno gospodarstvo gotovo važen, more dati le statistika.

Zato so vse zadružne zveze že v prvih letih svojega obstanka začele skrbeti za statistiko kljub temu, da so imele dostikrat na razpolago za to le skromna sredstva s katerimi je bilo težko pokrivati velike izdatke za izdajanje obsežnih letopisov. Prva slo-

venska zadružna zveza, Zveza slovenskih posojilnic v Celju, predhodnica današnje celjske zveze, je že l. 1890 začela izdajati svoj letopis in ga je izdajala dolgo vrsto let. Naša zadružna organizacija je nastala nekoliko let pozneje. Toda že l. 1899 je Gospodarska zveza, takrat še društvo, izdala svoj prvi letopis. V tem je bil seznam članic, statistika poslovanja v l. 1898 in razni za zadruge važni zakoni in naredbe. Drugi letopis je izdala Gospodarska zveza, sedanja Zadružna zveza l. 1902. Ta letopis, ki ga je uredil takratni Zvezin revizor g. Vekoslav Pelc, je prav obsežen in zelo poučen. Obsega v skupnem delu kratek pregled zadružnega razvoja od l. 1874 dalje, potem seznam vseh slovenskih oziroma hrvatskih zadrug, ki so

bile do 30. junija 1902 vpisane v združne registre pri deželnih oziroma okrožnih sodiščih na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem ter seznam o razdelitvi slovenskih posojilnic po posameznih političnih in sodnih okrajih v že omenjenih štirih deželah. Nato sledi del letopisa, ki se nanaša samo na Zvezine članice. V tem delu je seznam Zvezinih posojilnic, statistika njihovega poslovanja za l. 1901, statističen pregled poslovanja Zvezinih rajfajzovk od leta 1894 do 1901, ter seznam drugih v Zvezi včlanjenih zadrug kakor tudi nekateri podatki iz njihovega poslovanja. Letopis zaključuje računski zaključek Gospodarske zveze za l. 1901 in poročilo o Zvezini skupščini. Kot prilogo ima ta letopis slovenski združni zemljevid. Po bogastvu materiala ne dosega tega letopisa noben drugi.

L. 1904 je izšel letopis za leti 1902 in 1903. V tem je bil seznam vseh jugoslovanskih zadrug l. 1903, statistika zvezinih članic in zvezini računski zaključki za l. 1902 in 1903. Potem je l. 1907 izšel skupen letopis za l. 1904 — 1906. Ta letopis, ki ga je uredil nadrevizor g. Vlado Pušenjak, je obsegal imenik Zvezinih članic koncem l. 1907, sumaričen pregled poslovanja, statistiko poslovanja Zvezinih članic (posojilnic, gospodarskih in mlekarških zadrug) in poročilo Zveze za l. 1904, 1905 in 1906. Nato sta izšla še dva letopisa in sicer eden skupno za l. 1907 in 1908, drugi pa za l. 1909 — 1912. Oba obsegata sumarične preglede poslovanja in statistiko posameznih vrst zadrug.

Z vojno je izdajanje letopisov prenehalo. Šele l. 1921 se je ustvaril zanje nadomestek v „Statističnem pregledu poslovanja članic Združne zveze“, ki izide sedaj vsako leto kot priloga Narodnega Gospodarja.

Kljub nepopolnosti Zvezinih statističnih letopisov in pregledov, nepopolnih zlasti radi tega, ker jih za nekatera leta sploh ni, je

vendar zbran v njih dragocen material na podlagi katerega je mogoče predstavljati razvoj našega združništva. Vrzeli v statistiki so pa toliko manj važne, ker se nanašajo na vojna in pa prva povojna leta. Statistika iz teh let bi bila radi nenormalnih razmer, posebno pa radi spreminjanja denarne vrednosti, itak zelo nezanesljiva. Vendar pa je statistika Združne zveze za zgodovino slovenskega združništva toliko bolj važna, ker obsega večino slovenskih zadrug, važna pa je tudi vsled tega, ker je statistika ostalih zvez žalibog še pomanjkljivejša, ker se deloma sploh ni objavljala oziroma se še ne objavlja. Tako je Zvezina statistika dostikrat edina statistika, ki se nanaša na naše združništvo. Naša želja je, da bi vse ostale slovenske zveze svojo statistiko vodile vsaj v takem obsegu kot to stori Združna zveza, kajti le potem bo mogoče dobiti nad celotnim združništvom popolen pregled, ki sedaj ravno radi pomanjkljive statistike ni mogoč.

V tem članku prinašamo podatke, vzete iz omenjenih letopisov. Pripomnimo pa, da se ti podatki nanašajo le na v Zvezi organizirane zadruge. Ker se je delokrog Zveze tekom njenega obstoja spreminjal, saj je obsegal enkrat tudi Dalmacijo, potem Primorsko in Koroško, ki sta sedaj izven naših državnih mej, se naši statistični podatki ne nanašajo vedno na isto ozemlje. To je treba imeti vedno v vidu, ker drugače bi bil razvoj kakor ga predstavljajo številke nerazumljiv.

Razvoj naših prvih rajfajzovk.

Glavna moč naše združne organizacije je še vedno v kreditnih zadrugah rajfajzovega sistema. V začetku pa so bile rajfajzovke v Zvezi razmeroma še močnejše zastopane z ozirom na ostale zadruge. Glede ustanavljanja rajfajzovk poroča Zvezin letopis za l. 1901 sledeče:

„V l. 1894 se je po prizadevanju neka-

terih za ubogo ljudstvo vnetih mož zanesla med slovensko ljudstvo ideja zadružništva na temelju samopomoči po načinu Raiffeisenovem.

Ker se je misel moža kakor je bil blagi Raiffeisen, ki je vse svoje moči posvetil ubogemu trpečemu ljudstvu, tudi med nami Slovenci takoj udomačila, se je to zadružno gibanje tudi že isto leto pričelo dejansko

izvrševati in 18. novembra 1894 se je ustanovila prva „Hranilnica in posojilnica“ po tem načinu v Trnovem pri Ilirski Bistrici, kmalu nato še isto leto sta bili pri c. k. deželnem sodišču v Ljubljani vpisani še dve enaki posojilnici in so se dalje ustanovljale druge za drugo leto za letom“.

Razvoj prvih rajfajznovk je razviden iz tabele:

Dežela	Ustanovno leto									Skupaj
	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	
Kranjsko	3	10	9	6	8	5	8	12	4	65
Štajersko					1	3		1		5
Primorsko				4	8	10	9	1	2	34
Skupaj	3	10	9	10	17	18	17	14	6	104

Težišče zadružnega gibanja je bilo tačas, kot je razvidno iz te tabele, na Kranjskem. Na Primorskem so pričeli z ustanavljanjem rajfajznovk par let pozneje. Na Štajerskem se je pa ustanovilo v zadnjem desetletju preteklega stoletja le malo število rajfajznovk, živahnejše zadružno gibanje se je pričelo šele okrog l. 1903.

Dne 30. junija 1902 je bilo v slovenskih deželah 231 kreditnih zadrug, od teh so bile samo 104 čiste rajfajznovke. Torej niti polovica ne. Sedaj je položaj temeljito predrugačen in rajfajznovke prevladujejo. Vendar pa se je razlika med rajfajznovim im šulcevim sistemom tekom časa precej omilila, oba sistema sta si precej približala in v mnogih slučajih bi bilo težko odločiti, kateremu sistemu zadruga pripada.

V Zvezi so bile l. 1901 včlanjene 104 posojilnice. Od teh je bilo 83 rajfajznovk, ki so poslale svoje statistične podatke. Iz naslednje tabele je razviden razvoj poslovanja pri v Zvezi včlanjenih rajfajznovkah v letih 1894 do 1901 (vse v tisočih kron).

Leto	Posojilnica	Člani	Posojila	Na-ložbe	Hran.vloge	De-leži	Re-zerve	Izpo-sojila
1894	1	142	35	—	51	0.2	—	4
1895	11	1.268	447	30	486	3	0.4	19
1896	22	2.908	1.006	185	1.111	6	2	111
1897	30	5.257	1.917	335	1.922	11	8	372
1898	44	7.817	2.909	529	3.960	17	20	523
1899	58	10.802	4.110	715	4.181	26	40	801
1900	67	12.648	5.272	922	5.459	32	71	1.007
1901	83	16.168	6.782	1.555	7.615	40	105	1.139

Gotovo so skromne te številke, ki predstavljajo začetek naše kreditne zadružne organizacije. Pa vkljub svoji skromnosti pričajo o notranji moči prvih zadrug. Številke za leto 1901 so že vredne vpoštevanja, posebno če pomislimo, da so to samo rajfajznovke brez mestnih in večjih posojilnic. Bilančna vsota je znašala l. 1901 8.9 milj. kron, to je v današnjem denarju okroglo 100 milj. Din, hranilne vloge pa okrog 80 milj. Din. Za te vsote bi nas zavidala še sedaj marsikatera izmed jugoslovanskih zadružnih zvez.

Od 232 nekreditnih zadrug, ki so 30. junija 1902 obstojale na slovenskem ozemlju, jih je bilo v Zvezi včlanjenih 53 in sicer 34 kmetijskih in gospodarskih društev, 7

konzumnih zadrug, 17 mlekarških zadrug ter 5 raznih drugih. Zveza je na tem polju v organizaciji takrat še nekoliko zaostala. Na videz je pa razmerje neugodno tudi radi visokega števila zadrug, ki niso bile organizirane pri nobeni zvezi, to pa vsled tega, ker revizija še ni bila obligatna. Razen tega pa blagovne zadruge niso čutile tolike potrebe do organizacije, ker so bile lahko bolj neodvisne in niso potrebovale take zaslombe v blagovnih centralah, kot jih morajo imeti kreditne zadruge v svoji denarni centrali.

Gibanje zadrug in zadružnikov.

Zadružništvo, organizirano v Zvezi, se je naglo razvijalo. Iz naslednje tabele je razvidno gibanje pri Zvezi včlanjenih zadrug in njihovih članov v vseh letih, za katere imamo podatke. Prinašamo številke ločeno za kreditne zadruge in za blagovne ter produktivne. Pripominjamo pa, da se podatki ne nanašajo na vse v Zvezi včlanjene zadruge, ampak le na tiste, ki so za dotično leto poslale svoje računске zaključke.

Leto	Kreditne zadruge		Blag. in prod. zadr.		Skupaj	
	Število	Člani	Število	Člani	Število	Člani
1901	104	27.309	53	11.376	157	38.685
1902	107	31.158	69	13.888	176	45.046
1903	113	34.065	68	13.475	181	47.540
1904	131	41.894	93	16.342	224	58.256
1905	159	49.200	126	16.275	285	65.475
1906	183	53.069	139	18.875	322	71.940
1907	225	64.729	135	19.574	460	84.203
1908	303	78.150	150	21.343	453	99.493
1909	349	90.490	134	19.763	483	110.253
1910	378	103.249	144	21.968	522	125.217
1911	397	108.813	150	22.527	557	131.340
1912	405	115.114	170	22.330	575	137.444
1921	242	62.525	107	33.407	349	95.932
1922	251	63.344	118	36.585	369	99.929
1923	270	67.898	120	51.579	390	119.477
1924	278	71.947	194	49.501	472	121.448
1925	278	66.059	186	45.808	464	111.867
1926	293	78.865	187	46.903	480	125.768
1927	249	85.436	201	41.588	495	127.024

Veliko nazadovanje v številu zadrug in zadružnikov od predvojnega leta 1912 pa do l. 1921 ima svoj vzrok največ v tem, ker se je Zvezin delokrog zelo skrčil. Že pred

vojno so odpadle dalmatinske zadruge, po vojni pa primorske in večina koroških. Vse te zadruge pa so imele l. 1912 nad 34.000 članov. Nazadovanje v številu članstva pa je nastalo tudi vsled tega, ker je med vojno pri posojilnicah zelo mnogo članov odstopilo, ko so vrnilo zadruge prejeta posojila. Blagovne in produktivne zadruge izkazujejo sicer glede števila zadrug zmanjšanje, število članstva pa je proti l. 1912 znatno naraslo. Od tega zvišanja članstva odpade največ na konzumne zadruge, ki so imele v vojnih in povojnih letih svojo konjunkturo.

Poslovanje posojilnic.

Razvoj poslovanja posojilnic naj pokažejo podatki v naslednji tabeli: (Podatki so v tisočih kron, oziroma dinarjev)

Leto	Posojila	Naložbe	Hranil. vloge	Izposojila in ostala pasiva	Deleži	Rezerve
1901	15.834	4.104	19.103	1.909	90	320
1902	17.816	4.091	22.695	1.712	288	407
1903	20.438	8.050	26.962	2.799	327	537
1904	26.894	6.032	34.799	3.108	1.335	693
1905	31.839	7.691	41.335	3.624	1.581	843
1906	37.014	9.465	48.362	4.424	1.894	1.034
1907	44.806	18.957	58.494	7.311	2.216	1.196
1908	55.339	26.679	75.466	9.685	2.365	1.626
1909	75.478	23.961	92.038	12.024	2.617	2.153
1910	89.489	22.690	104.821	13.635	2.626	3.643
1911	94.557	19.916	111.145	?	2.459	3.424
1912	98.108	21.106	112.127	15.188	2.330	3.804

v dinarjih (za l. 1912 preračunano 1 K = 11 Din)

1912	1.079.188	233.156	1.233.397	167.068	25.630	41.844
1921	30.100	78.642	135.475	4.522	148	1.088
1922	66.463	71.744	176.154	8.233	198	1.477
1923	100.987	117.663	223.314	10.571	270	2.411
1924	134.616	171.637	316.153	8.070	311	3.885
1925	265.468	155.579	431.437	6.354	441	5.938
1926	342.408	198.080	559.237	4.726	584	8.436
1927	451.007	224.991	689.444	18.367	835	13.194

Glede pravilnega umevanja postavke „deleži“ omenjamo, da je pred vojno v tej vsoti zapopadena tudi predvojna deležna glavnica Vzajemne posojilnice, ki je radi njenega prejšnjega posebnega ustroja imela deležno glavnico zelo visoko in sicer je znašala l. 1912 nad 1.6 milj. kron. To moramo seveda vpoštovati, če primerjamo raz-

voj deležev, ker bi sicer mogli napačno tolmačiti veliko zmanjšanje deležev, ki je nastalo po vojni.

Številke iz povojnega časa je treba vzeti seveda samo z gotovo rezervo. Vrednost denarja se je v teh letih vedno spreminjala in zato n. pr. številke iz l. 1921 ne povejo istega kot številke za l. 1927. Šele nekako l. 1924 moremo računati z stalno vrednostjo denarja in je primerjava z naslednjimi leti mogoča. Primerjanje s predvojnimi številkami je mogoče le, če preračunamo vse na isto denarno vrednost.

Če primerjamo podatke za l. 1912 in l. 1927 in sicer vzamemo, da je l. predvojna krona vredna 11 Din, vidimo, da smo sedaj daleč za predvojnimi stanjem. Moč v Zvezi organiziranega kreditnega združenstva je sedaj neprimerno majša kot pa je bila pred 18 leti. Vzroka sta dva: zmanjšal se je Zvezin delokrog, ker je radi vojne odpadlo mnogo zadrug in vsled vojne in povojne inflacije je padla vrednost našega denarja začasno še manj kot na stoti del predvojne vrednosti.

Zanimivo je primerjati medsebojno razmerje glavnih bilančnih postavk pred in po vojni. Za primerjanje vzamemo l. 1912 in 1927.

Glavna sredstva s katerimi so l. 1912 zadruge delale, so bile, kot so tudi sedaj, hranilne vloge. Dočim pa so pred vojno zavzemale hranilne vloge komaj 84% vsega obratnega kapitala, zavzemajo l. 1927 celih 95%. Ta razlika je nastala največ iz tega, ker so se kreditne zadruge pred vojno posluževale v večji meri izposojil kot pa se jih poslužujejo danes. (V naši tabeli imamo za izposojila in ostala pasiva skupno postavko. Ker pa največji del odpade na izposojila, smo celo vsoto smatrali kot tako.) Izposojila so l. 1912 znašala 167 milj. Din, l. 1927 pa samo 18 milj. Din. V odstotkih izraženo, je bilo to 12% ozirom 2% vseh sredstev. Vzrok tega izboljšanja

je, ker se je kreditnim zadrugam posrečilo zbrati v svojem okolišju toliko hranilnih vlog, kolikor jih potrebujejo, da morejo zadovoljiti povpraševanje po posojilih. Brez dvoma pa vpliva na zmanjšanje izposojil pri posojilnicah včlanjenih pri Zvezi tudi, ker so odpadle istrske in dalmatinske posojilnice, ki so v večji meri delale z izposojili kot pa kranjske in štajerske posojilnice.

Kakor je ta pojav ugoden in dokazuje veliko gospodarsko samostojnost in neodvisnost večine naših zadrug, tako je neugodno razmerje med lastnim in tujim imetjem. To razmerje je bilo leta 1927 še slabše kot l. 1912. Takrat je lastni kapital (deleži in rezerve) tvoril 3% tujega (hranilnih vlog in izposojil), kar sicer nikakor ni zadovoljiv odstotek, sedaj pa tvori 2%. (Pri računanju teh odstotkov nismo vzeli za podlago vsote deležev iz l. 1912, ki je izkazana v tabeli, t. j. 25 milj. Din, ampak samo 7.7 milj. Din in to vsled tega, ker je l. 1912 imela ena sama zadruga s posebnim ustrojem za 17.6 milj. Din deležev. Če bi sedaj ta znesek vpoštevali, bi bila slika čisto napačna.) Lastno imetje je bilo vsled poslabšanja denarne vrednosti najhujše prizadeto, posebno deleži, ki so ostali pri večini posojilnic v predvojni višini. Zato je čisto razumljivo, da imamo sedaj komaj polovico toliko deležev v dinarjih, kot smo jih imeli pred vojno v kronah. Ker pa rezerve hitro naraščajo, od l. 1926 na 1927 so narasle za več kot 50%, takega prirastka pred vojno nismo imeli, je upravičeno upanje, da si bodo kreditne zadruge v doglednem času zbrale lastno imetje, ki bo s tujimi sredstvi v ugodnejšem razmerju kot pa je danes.

Izboljšanje napram predvojnemu stanju pa vidimo pri likvidnosti. To moramo sklepati že samo iz višine naložb, ki so bile l. 1912 232 mil. Din, l. 1927 pa 224 mil. Din. Absolutno vzeto so ostale naložbe skoro na

isti višini, dasi je obratni kapital s katerim delajo sedaj kreditne zadruga, ravno polovico manjši kot pa je bil l. 1912. Vsled tega je tudi likvidnost veliko boljša. Naložbe posojilnic so pred vojno tvorile 16% hranilnih vlog in izposojil, dočim tvorijo sedaj 32%. Pred vojno so bile naložbe premajhne, ker je 20% minimum, ki ga morajo posojilnice na vsak način doseči, če se hočejo izogniti nevarnostim, ki bi utegnile nastati vsled nelikvidnosti. Vendar pa je pri presojanju likvidnosti v l. 1912 treba imeti pred očmi, da je bilo to leto za naše gospodarstvo in zadružništvo zelo kritično vsled pomanjkanja denarja. To splošno pomanjkanje se je pokazalo seveda tudi v bilancah denarnih zavodov v poslabšanju likvidnosti. Kakšno pomanjkanje denarja je bilo v tistih časih, se vidi tudi iz tega, da ni prirastek na hranilnih vlogah znašal niti 1 milj. kron. To pomeni, da so bili dvigi večji kot vloge, ker bi moral drugače prirastek znašati vsaj toliko kot kapitalizirane obresti, kar bi moralo biti ob tedanji obrestni meri vsaj 4.5 milj. kron.

Po vojni opazamo pri hranilnih vlogah, da prav naglo naraščajo v isti meri, kot so naraščale v normalnih letih pred vojno. Izgleda, da je sedaj varčevanje med prebivalstvom celo intenzivnejše. Ugoden je tudi razvoj pri posojilih in sicer je ugodnejši kot pred vojno. Takrat so bila posojila tako velika in so naraščala tako naglo, da so sredstva s katerimi je zadružništvo v glavnem razpolagalo, t. j. hranilne vloge, komaj zadostovala za kritje vseh potreb in za neobhodno potrebna likvidna sredstva. To se vidi zlasti v tem, da so posojila v l. 1912 znašala 88% hranilnih vlog, nasprotno pa so jih zadruga l. 1927 imele v posojilih samo 65%. Vprašanje pa je, če bomo tudi vnaprej mogli varovati to ugodno razmerje. V zadnjih letih se opaža, da vloge ne naraščajo tako hitro kot posojila. L. 1927 je znašal

n. pr. prirastek na posojilih 31%, na vlogah pa samo 23%. Če bo šel razvoj v isti smeri, bi morali kmalu priti v tem oziru do neugodnih predvojnih razmer.

Povprečno število članov pri posojilnicah je bilo l. 1912 284, l. 1927 pa 290. Izprememba je torej neznatna, iz česar lahko sklepamo, da se članstvo pri naših kreditnih zadrugah giblje vedno na isti visini.

Stabilnost opazamo tudi pri upravnih stroških, ki so znašali v l. 1912 2.3‰ od prometa, l. 1927 pa 1.9‰.

Blagovne in produktivne zadruga.

Pri blagovnih in raznih produktivnih zadrugah se razvoj ne da tako enotno prikazati kot pri kreditnih. Vendar naj naslednja tabela poda najvažnejše podatke iz poslovanja teh zadrug. Ker pa imajo prvi letopisi poslovno statistiko teh zadrug v zelo skrcenem obsegu, jo moremo podati šele od l. 1907 naprej. Pripominjamo, da za l. 1909—12 ni upoštevana v teh številkah Gospodarska zveza.

Leto	Prejemki za blago	Kosmati dobiček	Zaloga blaga	Dolžniki za blago	Delaži	Upniki	Rezerva
1907	6.557	721	1.303	1.787	428	3.915	281
1908	8.165	886	1.464	2.181	451	4.527	352
1909	4.408	695	955	1.188	317	2.966	358
1910	5.896	899	1.391	1.321	475	3.478	449
1911	6.436	946	1.431	1.278	507	3.847	551
1912	7.077	949	1.519	1.406	530	4.311	639

v dinarjih: (za l. 1912 preračunano v razmerju 1 K = 11 Din).

1912	77.847	10.439	16.709	15.566	5830	47.421	7029
1921	128.783	5.352	20.231	7.041	1285	35.449	799
1922	165.681	6.774	32.139	14.562	1555	61.076	1222
1923	207.485	27.472	40.470	23.552	1945	75.295	1648
1924	220.114	20.776	23.549	31.494	2681	85.887	2317
1925	194.919	13.212	29.584	27.491	2870	72.701	2860
1926	207.463	19.416	30.357	27.078	3385	70.789	4002
1927	168.698	22.306	32.705	30.005	4981	93.209	4582

Že samo površen pogled na številke v tej tabeli priča, da razvoj našega blagovnega in produktivnega zadružništva ni bil tako enakomeren, kot razvoj kreditnega. Po letih

napredka in uspeha prihajajo leta nazadovanja in neuspehov. Vendar pa vidimo, če posmatramo celoten razvoj, da tudi to združništvo stalno napreduje, kljub temu, da napravi včasih korak nazaj.

Kakor pri kreditnih zadrugah, tako je tudi pri blagovnih in produktivnih najzanimivejši pojav v celem razvoju vpliv vojne in povojnih posledic. Ni pa vojna imela na nje povsod istega učinka kot pri kreditnih zadrugah. Dočim smo pri kreditnih zadrugah videli, da so utrpele velikanske izgube na imetju, s katerim so razpolagale, pač največ radi zmanjšanja denarje vrednosti, vidimo, da pri blagovnih in produktivnih zadrugah take izgube ni bilo. Blago je tudi med vojno in po vojni ohranilo svojo vrednost, oziroma je na vrednosti še deloma pridobilo, kakor se je pokazalo v zvišanju cen. Zato je razumevno, da se kapital, investiran v zadrugah, ki so velike dele svojega premoženja imele v blagu, ni zmanjšal.

Če primerjamo položaj pred in po vojni, opazamo, da se je obseg poslovanja celo povečal, dasi se je število zadrug, včlanjenih v Zvezi radi odpada dalmatinskih in primorskih, zmanjšalo. Vzrok je pač ta, ker so zlasti konzumne zadruge mogle med vojno in takoj po vojni razviti zelo živahno delovanje. Stalno naraščanje vrednosti blaga je trgovino napravilo zelo dobičkanosno in od tega so imele koristi tudi zadruge in to tembolj, ker so v času pomanjkanja blaga lažje prišle do njega kot pa privatni trgovci. Povečanje poslovanja se pozna v povečanem izkupičku za blaga. L. 1912 je znašal izkupiček, preračunan v dinarje 77 milj. Din, l. 1921 pa 128 milj. Din, l. 1924 pa celo 220 milj. Din. S to vsoto je dosegel izkupiček za blago pri v Zvezi včlanjenih zadrugah svojo najvišjo točko, v poznejših letih tega zneska nismo več dosegli. Bilo bi seveda napačno, če bi že iz te številke skle-

pali, da je bil blagovni promet l. 1924 pri naših zadrugah največji. Vrednost prodanega blaga je zato premalo zanesljiva, kar se je stalno spreminjala vsled sprememb v denarni vrednosti. L. 1923 in 1924 je prišel naš denar na najnižjo točko, vsled tega so bile tudi cene najvišje. Ko se je vrednost denarja stabilizirala, so tudi cene popustile. Zato je seveda mogoče, da je bil resnični promet v poznejših letih dejansko isti ali pa morda celo večji in izgleda manjši le zato, ker so bile cene nižje. Mislimo, da smemo upravičeno trditi, da so naše blagovne zadruge napravile v svojem prometu tako proti predvojnemu stanju, kakor tudi tekom zadnjih let lep napredek, ki pa radi nestalnih cen ni prišel vedno do izraza.

Dobiček pri blagu se po vojni ni razvil tako kot pred vojno. Pred vojno je bil kosmati dobiček relativno višji kot je sedaj. Vzrok bo najbrže isti, kot ga občuti tudi privatna trgovina, prevelika konkurenca, ki sili zadruge kot trgovce, da se zadovoljijo z manjšim dobičkom. Za konsumente je to gotovo razveseljivo. Sicer pa je kosmati dobiček, kot je razviden iz tabele, zelo podvržen izpremembam, zlasti po vojni, kar je tudi posledica nestalnih cen. Razmerje med zalogo in izkupičkom za blago ni ravno ugodno. Zaloga se spravi v denar štiri do petkrat v letu, le malokatero leto se zaloga obrne šestkrat. Seveda je pri tem tudi vpoštevati, da so pri izkupičku vzete cene na drobnō, dočim je zaloga cenjena po cenah na debelo, zato bo razmerje zaloge do izkupička še nekaj neugodnejše kot pa kažejo navedene številke.

Pri presojanju sredstev, s katerimi delajo naše produktivne in blagovne zadruge, pa vidimo, da se je njih medsebojno razmerje pred in po vojni bistveno izpremenilo. To opazimo tudi, še primerjamo l. 1912 in 1927. Sprememba pa je videti še večja, če bi

primerjali predvojno stanje in stanje v letih največje inflacije. Sprememba se pokaže v tem, da tvori lastni kapital zelo neznamenit del obratnega kapitala. L. 1912 so deleži in rezerve znašale skupaj približno eno petino vseh sredstev, t. j. 12 mil. od 59 milj. Din. L. 1927 pa so znašale 8 milj. od 101 milj. Din, to je še manj kot dvanajsti del. Nov kapital je prihajal v zadrage v obliki izposojil in kreditov dobaviteljev. Zadrage se po vojni niso mogle z lastnimi sredstvi prilagoditi večji potrebi po kapitalu. Čeprav so imetje v vrednosti ohranile ali pa še povečale, si niso obdržale svojega lastnega kapitala v istem razmerju z imetjem, kakor je bilo pred vojno. To kaže, da njihova poslovna politika med vojno in po vojni

na splošno ni bila pravilna in posledice te napačne politike občuti sedaj marsikatera zadruga, ki jo obremenjujejo velike obresti. Vendar pa pravo stanje lastnih sredstev v teh številkah ni izraženo, ker ima mnogo zadrug, zlasti starejših v svojih premičninah in nepremičninah prav znatne tihe rezerve. Zato je faktično stanje pri mnogih zadrugah v resnici boljše, kakor pa to, ki ga vidimo iz statistike.

Kljub temu pa njenega pomena ne smemo omalovaževati. Pri vsej svoji nepopolnosti nam statistika odkrije mnogo zanimivih pojavov, važnih za napredek, odkrije pa tudi razne napake, ki povzročajo neuspehe. Iz tega vzroka bo vedno intela svoj pomen.

Dr. J. Basaj:

Nravni pomen združništva.

Združništvo je gospodarska in socialna ustanova. Zato se združništvo razmotriva običajno le z gospodarskega in socialnega vidika in se utemeljuje njegov pomen v teh dveh smereh.

Vendar pa pri tem ne smemo prezreti, da ima združništvo tudi velik nravni in kulturni pomen. In o nravnem pomenu združništva hočemo v naslednjem prav kratko razpravljati.

Združništvo — praktično krščanstvo.

Predvsem je združništvo tisti način gospodarstva, pri katerem se mora uveljavljati Kristusova zapoved ljubezni do bližnjega, ako hoče združništvo služiti resnično občini koristi. Združništvo je torej tisto gospodarsko in socialno gibanje, ki ne smatra krščanstva za notranjo in le osebno zadevo posameznega člana človeške družbe. Združništvo hoče praktičnega, delovnega krščan-

stva. „Kristjan pri delu, kristjan v življenju, kristjan v delavnik!“ to je zahteva združništva do vsakega kristjana. Združništvo odklanja kristjane, ki bi kazali svoje krščanstvo samo v cerkvi, samo pri molitvi, samo na praznik, v življenju in pri delu pa bi se v ničemer ne razlikoval od brezvercev ali paganov.

Delo za občo korist.

Združno delo je delo za občo korist. Kdor dela v združništvu, ne dela za svoj dobiček in za svoj zaslužek, on dela za občo, skupno stvar in pomaga s tem stotini svojih sovaščanov, čisto kot je Kristus ukazal: „Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.“ Nad tri desetletja vršijo tisoči mož nesebično, odgovorno delo za zadrugo in za svoje združane in žrtvujejo čas, skrb in sposobnosti.

Reakcija proti materializmu.

„Žrtvujejo,“ smo rekli. Kajti delo za občo korist, delo iz ljubezni do bližnjega je v današnjih zmaterjaliziranih razmerah in

zmaterializiranem mišljenju človeka res žrtev, ker vse presojamo le s stališča materialnega dobička in zaslužka, ne pa s stališča duševnega ugodja in moralne zasluge, s kakršnega bi bilo praviloma presojati delo za občo korist in za korist bližnjega. V današnjih razmerah se posebno kaže, da je Kristusova zapoved ljubezni do bližnjega nič manj vzvišena, kakor tudi težka. Nепrestan boj moramo bojevati s svojo sebičnostjo, s svojimi željami po ugodju in uživanju, z beštijo v sebi, ki nam kaže neprestano na obdajajočo nas okolico, na vse tisoče in tisoče primerov, kjer se uveljavlja ne ljubezen do bližnjega, ampak gonja za dobičkom, zaslužkom in uživanjem. Zato pa je ravno proti zmaterializiranemu mišljenju potrebna reakcija in organizacija duhov, ki naj stopajo v odločno borbo proti utilitarističnemu naziranju. In zadružništvo, iskreno, krščansko, zadružništvo je v bistvu organizirana reakcija proti materialističnemu duhu časa in je gibanje za obnovitev duha ljubezni, duha pomoči, duha solidarnosti v človeški družbi.

Potreba in nrávní pomen žrtev.

Zadružništvo zahteva podreditev osebnih interesov pod obče interese skupnosti. Tudi za to je potrebno samopremagovanje in odrekanje, so torej potrebne žrtve.

Pa jih je veliko, ki smešijo našo zahtevo žrtev v gospodarstvu. Oni trdijo, da je v gospodarstvu nesmiselno govoriti o žrtvah in podreditvi posameznika pod interese družbe, kajti gospodarstvo je ravno boj vseh milijonov posameznikov za svoj obstanek. Pravijo, da v gospodarstvu vlada le geslo: „Vse za zaslužek in le za zaslužek! Vse za dobiček in le za dobiček!“ To so načela gospodarskega liberalizma, ki zanikuje vrednost in upravičenost nravnih načel v gospodarstvu. Gospodarski liberalizem priznava za

gospodarstvo le Darwinovo načelo „boja za obstanek“ kot pogoj za uspeh in napredek ne le človeka in njegove družbe, ampak tudi človeka in njegovega gospodarstva. Zadružništvo pa zastopa načelo, da je ne boj za obstanek **ohranjujoči princip družbe, ampak vzajemna pomoč.**

Brez žrtev ni zadružništva in čim več bo sposobnosti in pripravljenosti za požrtvovalno delo, temveč bo zadružništva, tem bolje bo zadružništvo. Vsi pa vemo, da z žrtvami postajamo boljši, plemenitejši. Ni torej mogoče dosti povdariti ogromnega vpliva zadružništva za nravno zboljšanje človeške družbe. Je pa cilj ne le krščanstva, je cilj vseh nravno zdravih ljudi, da naj postane človeška družba boljša in plemenitejša. Zato pa ni druge poti kot pot žrtev, vzajemne pomoči in ljubezni. Zadružništvo nudi dovolj prilike za to pot in zbira ter organizira vedno večje število mož za to delo.

Zadružništvo — prijateljstvo.

Zadružništvo je prijateljstvo. Sposobnost in pripravljenost živeti v prijateljstvu imajo pa le nravno dobri ljudje. Skupni pogledi na gospodarske naloge, skupno delo in skupni cilji, vse to spaja zadrugarje in zadružne voditelje v prijateljsko skupnost.

Naš stari greh.

Tu je mesto, da se spomnimo na naš stari greh, ko posebno pri Slovanih kažejo na našo slovansko neslogo in razdor. Ali njena posledica tega našega starega greha tudi **znano pravdarstvo**, ki je bilo v prejšnjem času pri našem kmetu tako razvito? Pravde za meje radi splošne razkovanosti zemljišč, pravde za dedščine in dote, pravde za motenje posesti, povzročene mnogokrat po otrocih in živalih, pravde za žaljenje časti, pravde radi graje napak pri kupčijah

in pravde iz sto drugih razlogov so uničevale prijateljstvo in dobro sosedstvo kmetov ter bile vzrok ne le velikim gmotni, ampak tudi veliki moralni škodi. (Saj je znano, da je ljudski umetnik drastično ponazoril ta naš greh s tem, da je naslikal na končnice panjev dva kmeta, katerih eden vleče kravo za rep, drugi za roge, odvetnik pa jo molze.) Tudi razlika v političnem naziranju in politične strasti so silno razdvajale kmetško ljudstvo.

Zasluge združništva.

Ako je danes dejansko med kmetiskim ljudstvom naš stari greh že precej izginil, pravdarstvo precej ponehalo, moramo biti pravični in moramo priznati, da je poleg prosvetne organizacije tu zlasti ugodno vplivalo združništvo, ki je kmete zbližalo in jih v zadrugi napravilo ne le za zadružane, ampak tudi za prijatelje. Združništvo je zlasti izločilo razdiralni vpliv, ki ga je imel na kmete oderuh, gostilničar in trgovec v dobi gospodarskega liberalizma po kmetih. Združništvo je pa tudi vzgajalo med ljudstvom pravo gospodarsko mišljenje, katero daje prednost kratki spravi pred dolgo pravdo. Sebična trma, ta prepogosta lastnost kmeta prejšnjih desetletij, se je umaknila gospodarski uvidevnosti in dobremu sosedstvu. Kakor je gospodarski liberalizem v znatni meri netil pravdarsko strast, ko je vsakemu predočeval le njegove koristi in pravice ter moč zakona, tako ga je združništvo opozarjalo na njegovo vest in na občo korist ter mu predočevalo nepregledno moralno in gospodarsko škodo prepira in pravdarstva.

Posebna vez prijateljstva vlada med člani uprave. Saj oni najbolj neposredno občutijo skupnost dela in skupnost ciljev. Zato se tudi najbolj zavedajo, da jim je pot do teh ciljev mogoča in silno olajšana, ako

delajo v slogi in prijateljstvu. Prijateljstvo vlada tudi med vsemi člani, saj jim je zadruga skupni uspeh in skupno veselje, skupno gospodarstvo in pogosto skupni dom.

Če bi zadruga prav nič drugega ne bile kot samo primerna pot, ki ljudstvo združuje in sprijateljuje, pa je že s tem samim njih obstoj več kot upravičen. In če za pretekla štiri desetletja zadruga ne bi bile dosegle prav nič drugega kot znatno omejitev pravn in preprirov na kmetih, je že s tem združništvo prineslo našemu ljudstvu velike moralne, pa tudi materialne koristi.

Vzajemnost v združništvu.

Krščanstvo vodi ljudstvo po poti solidarizma med poedinci kakor tudi med stanovni družbe. Solidarizem med poedinci in poklici se je najlepše oživotvoril ravno v kreditnih zadrugah, zlasti rajfajzenskih posojilnicah z neomejeno zavezo. Ni je druge gospodarske in socialne ustanove, v kateri bi bilo načelo krščanske vzajemnosti „vsí za enega, eden za vse“ tako lepo izvedeno, kakor je to v kreditni zadrugi, ki sloni na neomejeni zavezi vseh članov. Le neomejena zaveza omogoča zadrugi, da more dovoljevati kredit po nizkih obrestih malim ljudem za zboljšanje gospodarstva ali za pomoč v gospodarski stiski in bedi. Le neomejena zaveza vseh članov je omogočila, da so se zbrali in se upravljajo stotine milijonov ljudskih prihrankov od zanesljivih in poštenih mož iz ljudstva in za korist ter napredek ljudskega gospodarstva, ne pa za dobiček. V teh ljudskih ustanovah se denar upravlja ne le za korist ljudstva, ampak se upravlja bolj varno in previdno kot v kateremkoli denarnem zavodu, ki je ustanovljen in dela izključno za dobiček. Le solidarnost članov v kreditni zadrugi je omogočila, da se je ravno med Slovenci ures-

ničilo geslo: „Ljudski denar ljudstvu, kmetski denar kmetu!“

Točno izpolnjevanje dolžnosti.

Zadruga navaja k izpolnjevanju dolžnosti, k izpolnjevanju prevzetih obveznosti. Posojilnica nima pri dovoljevanju posojila le naloge, da gleda na varnost dovoljenega posojila, ampak mora tudi paziti, da dolžnik sprejeto posojilo uporablja za gospodarske svrhe in da zlasti izpolnjuje prevzete obveznosti glede plačevanja obresti in odplačevanja glavnice. Mlekarska zadruga, živinorejska zadruga, strojna zadruga, vsaka zahteva od svojih članov, da izvršujejo napram zadruzi dolžnosti, h katerim so se obvezali že s pravili. Posledica take vzgoje pa je, da ljudstvo postaja samostojnejše, neodvisnejše.

Zemljiška odveza je sicer kmeta osvobodila, a dejansko kmet po zemljiški odvezi ni postal svoboden. Iz jarma grajske gospode je prav hitro prišel v jarem oderušva. Zakaj? Zato, ker ni imel vzgoje, da tudi v gospodarstvu izpolnjuje točno svoje dolžnosti in si s tem varuje svojo gospodarsko samostojnost. Zadruga pa so mu skozi štiri desetletja vztrajno in smotreno nudile tako vzgojo in moramo reči, da je današnja gospodarska zrelost in samostojnost našega kmeta poglavitno plod vzgojnega dela zadrug. S tem so zadruga dale kmetu več, nego mu je dala zemljiška odveza. S tem so zadruga kmeta osvobodile varušva s katerekoli strani.

Pridnost, varčnost in treznost.

Posebno pa je zasluga zadrug, da so navajale in še navajajo na najpripravnejši način in z najučinkovitejšimi sredstvi široke ljudske plasti k pridnosti, varčnosti in treznosti. Te tri božje dekle morejo prinesiti narodu resnično blagostanje. In če razmo-

trivamo delovanje zadrug katerekoli vrste, pri vsaki vidimo, da navaja svoje člane k pridnosti, varčnosti in treznosti. Najbolj se seveda pred vsemi drugimi odlikujejo kreditne zadruga, ki so organizirale razmeroma gosto mrežo bližnje priložnosti za varčevanje in ki v to mrežo lovijo vse ljudi brez razlike starosti, spola in poklica. Organizirale so ne le varčevanje kmeta, organizirale so delavsko varčevanje, tudi varčevanje kmetskih poslov itd. Posebno se posojilnice v zadnjem času veliko trudijo, da čimbolje organizirajo mladinsko varčevanje. Delo zadrug za vzgojo k pridnosti, varčnosti in treznosti pa je tem važnejše med našim ljudstvom, ker je žal vkoreninjenih med tem ljudstvom veliko starih navad ali pravilneje rečeno razvad, ki vse navsezadnje vodijo k zapravljivosti. V družbi z zapravljivostjo pa hodi cela vrsta ljudskih napak, ki mu jemljejo ugled in onemogočajo tudi pravo blagostanje. Zadruginištvo torej osvoboduje narod iz jarma zapravljivosti in z njo zvezanih ljudskih napak, kot so alkoholizem, tobak, pretirano veseljačenje v takozvanih kulturnih in dobrodelnih organizacijah, lišpanje, igra za denar itd. Pod vplivom zadruginištva se torej vrši trajno moralni preporod ljudstva.

Socializacija duha.

Zadruginištvo je svoje vrste gospodarska skupnost. Tudi marksisti vseh vrst hočejo gospodarsko skupnost in sicer čim popolnejšo, najsi že bo potom podružabljenja v ožjem smislu ali podržavljenja ali municipalizacije. Zadruginištvo vsem tem ne nasprotuje. Naše geslo je: „Vsem smo prijatelji in nikomur sovražniki.“

Toda glede socializacije je temeljna razlika med tem, kar hoče materialistični marksizem in med tem, kar v socializaciji hoče in dela zadruginištvo. Zadruginištvo vodi k socializaciji **stopnjema od spodaj navzgor**

brez nasilja z duhovno reformo poedinca, s socializacijo duha. Zadrúžna lastnina je podružabljena, socializirana. Vrší se pa to podružabljevanje kapitala dejansko in stopnjema, kolikor je sil, kolikor je pripravljenosti, kolikor je sposobnosti v ljudeh in kar je posebno važno, **kolikor je spoznanja in zavesti o koristí in pomenu te skupnosti.** Zadrúžna socializacija se hoče le toliko uveljaviti, kolikor prodira spoznanje in prepričanje o njenih koristih in pomenu.

Marksistični socializem pa bi nam spríčo dejstva, da mora sam najintenzivneje delovati na popolno materializacijo mišljenja najširših slojev naroda, težko odgovoril na sledeče vprašanje:

Kako boste prevzeli narodno gospodarstvo in ogromna njegova podjetja, kako jih boste vodili z uspehom in za boljše blagostanje kot kapitalistična družba, kako jih boste ne le obdržali na sedanji višini, ampak izpopolnjevali in dvignili, ako ni v narodu moralnih temeljev za ta gospodarski sistem v poedinca, ako ni v ljudski zavesti in prepričanju pripravljenosti za tako sodelovanje kot višjo, popolnejšo stopnjo organizacije družbe? Kako boste ustvarili raj, če v človeku predvsem vzgajate beštijo sebičnosti?

Predpogoj za socializacijo ljudskega gospodarstva je **duhovna reforma poedinca,**

da bo vreden in pravičen član družbe in da bo pripravljen dati družbi na razpolago vse svoje sile in vse svoje sposobnosti. Zlasti pa je taka reforma pogoj za uspeh pri voditeljih gibanja in gospodarstva.

Še to bi bilo premisliti: Zakaj pa državna in občinska podjetja kljub socializaciji žal mnogokrat ne uspevajo, ne napredujejo in so popolnoma nekonkurenčna podjetjem privatne inicijative? Odgovor je le v tem, da niso dani pogoji za uspešno socializacijo, ker niso niti voditelji podjetij niti delavci preživeli v sebi duhovne reforme, ki jih usposoblja za tako socializacijo.

Zaključek.

Navedli smo nekaj točk, v katerih se odlično javlja moralno delo zadrúžništva med ljudstvom. To kar smo navajali, ni le teorija in pobožna želja, ampak je vse vzeto iz resničnega življenja zadrúžništva. Zadrúžništvo ni le postavilo svojega programa, ampak ga vztrajno in dosledno izvaja in more danes po štirih desetletjih ljudskega socialnega zadrúžništva pokazati že na znatne uspehe v vseh plasteh ljudstva in more z upravičenostjo trditi, da je odlično sodelovalo in še sodeluje pri npravnem preporedu ljudstva, zlasti pa mladine.

Anton Kralj:

Pluralna glasovalna pravica na občnih zborih.

V načrtu zadrúžnega zakona obsega § 57 sledečo določbo:

„Na občnem zboru ima vsak zadrúžnik pravico do enega glasu, ali se more v pravih odrediti, da ima več glasov, vendar največ 10 glasov.“

Ta odredba o glasovalni pravici je bila povod za hud izpad, ki ga je v novemberski

številki beogradske „Zemljoradničke zadruge“ priobčil neki Ljubomir Hranisavljević. On pravi:

„Ta poslednja odredba je največja napaka načrta, malo da ne rečemo roganje. Osnovno načelo zadruge, da je zadruga udruženje osebnosti a ne kapitala, se s to odredbo izigrava. Radi česa? Radi nekoliko zadrug

v Sloveniji, ki obstoje in ki jim je na tem, da obdrže to odredbo in to morda ne vedno v korist združništva. Mednarodna združna zveza je v svojem statutu odredila, da se more za združno organizacijo smatrati samo ona, v kateri ima vsak član samo en glas. Ona drugih ne sprejema niti jih smatra za zadruge. V mnogih državah, celo tam, kjer zakonodajec ni izrečno zabranil več glasov, praksa ostaja samo pri enem glasu. Večina zakonov, a poglavitno vsi, kateri so bili sprejeti v poslednjem času, omejujejo pravico združnika samo na en glas. Dobro bi bilo, ako bi se prešlo preko lokalnih interesov in nezdružnih teženj in ako bi se ta odredba popravila dajajoč vsakemu članu samo en glas — drugače je breša odprta za izigravanje združništva.“

Način, kako nastopa pisec proti pluralni volilni pravici združnikov na občnem zboru, zasluži nekoliko odgovora, zlasti ker operira med drugim z nekimi tvrditvami, ki niso v soglasju z resnico.

Na ozemlju Jugoslavije imamo štiri različne združne zakone: avstrijski iz l. 1873 v Sloveniji in Dalmaciji, ogrski iz l. 1875 na Hrvaškem in Vojvodini, bosanski iz l. 1883 za Bosno in Hercegovino in srbski iz l. 1898. Jasno je torej, da se združno gibanje ni razvijalo v enotnem pravcu in da kaže združna organizacija po posameznih pokrajinah znatne medsebojne razlike. Naloga zakonodaje ne more biti, da bi naenkrat prelomila z obstoječimi razmerami, ki so se morda že močno ukoreninile. Bilo bi napačno, če bi se pretrgala zveza z dosedanjim razvojem. Kar se je pokazalo kot dobro, naj se ohrani tudi v bodočnosti. Kolikor pa so se izvestne odredbe posameznih zakonov pokazale kot pomankljive ali za sedanje prilike neprimerne, jih je treba nadomestiti oziroma jih izpopolniti z novimi. Zakonodajec se mora ozirati na vse te mo-

mente in mora gledati, da se v splošnem ohrani neka kontinuiteta v razvoju.

Kako je bila dosedaj po zakonu urejena glasovalna pravica na sedanjem ozemlju Jugoslavije? V Sloveniji, v Dalmaciji, na Hrvaškem, v Vojvodini, v Bosni in Hercegovini smejo po veljavnih zakonih združniki imeti po več glasov na občnem zboru ako imajo več deležev in ako dopuščajo več glasov pravila dotične zadruge. Izjemo v tem oziru tvori le bivša Srbija, katere zakon dodeljuje vsakemu združniku na občnem zboru le en glas brez ozira na število deležev. Nekatero zadruge v prečanskih krajih so se poslužile možnosti, ki jim jo dajejo zakoni in so vpeljale pluralno glasovalno pravico, ki je pa večinoma navzgor omejena, tako da tudi pri teh zadrugah posamezen združnik ne more imeti več glasov preko določenega maksimuma.

Ko so lansko leto zastopniki slovenskih združnih zvez izdelovali sedanji zakonski načrt, so smatrali za potrebno, da se to stanje respektira do neke gotove meje. Tako so v svoj načrt privzeli v uvodu navedeno odredbo. Ta zakonski načrt slovenskih združnih zvez je bil predložen Glavnemu združnemu savezu v Beogradu, pri katerim se je nato v začetku junija 1929 vršila obširna razprava o novem projektu. Na anketi so bile zastopane zveze iz vse Jugoslavije. Ko se je obravnavalo vprašanje pluralne glasovalne pravice, so se vsi delegati iz posameznih pokrajin odločno izrazili za pluralno glasovalno pravico, izvzemši zastopnika Glavnega saveza srpskih zemljoradniških zadrug v Beogradu. Nekateri delegati so šli celo dalje in so zahtevali, da se mora maksimum glasov povišati vsaj na 20 glasov in ti delegati so bili zastopniki izvenslovenskih zvez.

Prosto izmišljeno je torej, ako pisec trdi, da se pluralna glasovalna pravica privzela v zakonski načrt edino le na ljubo

nekaterim slovenskim zadrugam. Slovenski delegati so celo izjavljali, da bi se maksimum glasov lahko tudi znižal n. pr. na 5 glasov. Toda večina se je odločila za maksimum 10 glasov in ta večina ni bila sestavljena iz Slovencev.

V nadaljno razpravo o insinucijah proti slovenskemu združništvu se ne bom spuščal. Tudi nočem napraviti kake paralele med uspehi „nezadružnega“ slovenskega združništva in uspehi zadrugarstva kje drugod, kjer poznajo le čiste združne težnje. Raje preidem na drugo točko.

Po mnenju g. Hranisavljevića je zakonski načrt zaradi omenjene hibe zasmehovanje („ruglo“) združnih principov, ki da so uveljavljeni po celem svetu. Pa poglejmo, kako stoji ta zadeva dejansko!

Najstarejšo združno organizacijo ima Anglija. Nekateri pravijo, da je angleško združništvo celo izvrstno urejeno. Sedanji angleški združni zakon datira iz l. 1893 z malimi izpremembami iz l. 1894, 1895 in 1913. Angleški združni zakon pa vkljub razlogom, katere navaja g. Hranisavljević, predpisuje, da ima vsak združnik na občnem zboru najmanj en glas. Po pravilih se more glasovalna pravica omejiti enakomerno za vsakega člana na en glas. Ta odredba angleškega združnega zakona se torej po svoji vsebini krije z odredbo našega zakonskega načrta, razlika obstoji le v tem, da je naš načrt radikalnejši, ker določa maksimum 10 glasov, dočim more imeti angleški združnik eventuelno celo več glasov nego 10.

Francoska ima celo kopico združnih zakonov in temu odgovarjaje najraznovrstnejše oblike združne organizacije. V obče dopuščajo francoski zakoni zadrugam pri sestavljanju pravil največjo svobodo. Veliko število zadrug je ondi osnovanih v obliki kapitalističnih družb, pri katerim o enakosti

članov glede glasovalne pravice ni govora in imajo člani lahko po več glasov.

Belgijski združni zakon odreja, da kadar ni v pravilih določenega kaj drugega, imajo združniki enako glasovalno pravico. Torej zopet lahko več glasov!

Holandska dopušča istotako prav veliko svobodo glede notranje ureditve zadrug in seveda tudi to, da smejo posamezni združniki imeti po več glasov.

V Švici je zopet ureditev pravnega razmerja združnikov prepuščena pravilom; le v slučaju dvoma ima vsak združnik enako glasovalno pravico.

V republikli Avstriji so združni zakon iz l. 1873 po prevratu premenili, toda niso smatrali za potrebno izpreminjati tudi odredbe glede glasovalne pravice, ki gre eventuelno lahko celo tako daleč, da ima združnik toliko glasov kolikor ima deležev.

Na Češkem so tudi po prevratu stari združni zakon iz l. 1873 v nekaterih točkah izpremenili, niso pa predrugučili § 27, ki priznava vsakemu združniku na občnem zboru en glas, ako pravila ne odrejajo drugače. Pri naprednih, modernih Čehih — pa takšna zaostalost in takšne „nezadružne“ težnje!

Na Ogrskem se pravni odnosi združnikov ravnajo v prvi vrsti po pravilih, ki tudi avtoritativno določajo glasovalno pravico na občnih zborih.

Enako približno je glasovalna pravica urejena tudi na Norveškem, Švedskem in Danskem.

Bolgarski zakon tudi izrecno dopušča, da sme posamezen član imeti več glasov na občnem zboru, ako ima večje število deležev.

Na Grškem more po zakonu iz l. 1914 pri zadrugah z omejeno zavezo imeti tak združnik, ki ima več nego 5 deležev, še en nadaljni glas.

Našteti vzgledi iz teh visoko kulturnih držav z močno razvitim zadružništvom bi utegnili nemara podati dokaz, da g. Hranisavljevič vendar le nima prav, pač pa da se naš projekt zadružnega zakona ne nahaja v slabi družbi.

Da se mi pa ne bo mogla očitati kaka neobjektivnost, moram navesti tudi one države, kjer je to vprašanje drugače urejeno.

K državam, katerih zadružni zakoni dovoljujejo zadružnikom na občnih zborih izključno le en glas, spada predvsem Nemčija.

Dalje Italija. Toda navzlic enaki glasovalni pravici, ki jo imajo italijanski zadružniki na občnih zborih, fašistovski režim zadrugam enostavno diktira in glasovalna pravica je tu v marsikaterem oziru gola farsa.

Na Finskem ima splošno vsak zadružnik na občnem zboru samo en glas. Vendar pa pozna finski zadružni zakon tudi izjeme od tega pravila in sicer za zadruge, pri katerih obstoji članstvo v večini iz zadrug in društev. Torej že zopet zraven idealne enakosti kapljica kapitalistične primesi!

Poljski zadružni zakon iz l. 1920 priznava istotako kakor na Finskem zadružniku samo en glas, toda tudi tu veljajo izjeme glede zadrug, pri katerih so včlanjene juridične osebe.

Iz navedenih primerov se vidi, da sloni na jako šepavih nogah trditev pisca, da „večina zakonov, a poglavito vsi, kateri so bili sprejeti v poslednjem času, omejujejo pravico zadružnika samo na en glas.“ Vzgledi iz navedenih držav dokazujejo, da stoji stvar ravno nasprotno. Trditev pisca je in ostane samo — nedokazana trditev. Iz tega se dalje vidi, kako slabo pozna pisec stanje zadružne zakonodaje po drugih državah. Vkljub temu pa hoče poučevati, da bi bilo dobro, preiti „preko lokalnih (t. j. slovenskih) interesov in „nezadružnih“ teženj“.

Ko je bivša Avstrija pripravljala reformo

zadružnega prava, se je jako skrbno zbiralo tozadevno gradivo. O načrtu novega zadružnega zakona so se vršile v justičnem ministru tri zelo zanimive ankete z eksperti iz krogov kmetijskih, obrtnih in konzumnih zadrug iz vse države. Pri teh anketah so sodelovali praktiki in teoretiki in vsi bolj znani zadružni delavci. Naj omenim samo nekatere: Poljak dr. Stefczyk, Čeha Sedlak in dr. Roos, Nemci baron dr. Störck, dr. Wenden, dr. Licht, Slovenec dr. Krek. Niti eden od teh znanih zadrugarjev se ni oglasil proti pluralitetni pravici, ki jo je bil v zakonski načrt privzel justični minister dr. Klein, jurist svetovnega slovesa. Celo voditelj nemško-avstrijske zveze zadrug po Schulze-Delitschevem sistemu Karol Wrabetz je ob tej priliki spremenil svoje mišljenje in na koncu zastopal stališče, da se sme posameznemu zadružniku priznati na občnem zboru pet, k večjemu deset glasov. To je storil strog pristaš nazorov Schulze-Delitscha, kateri je svoj čas smatral za edino dopustno, da ima vsak član na občnem zboru samo en glas. Noben od teh zaslužnih zadrugarjev ni smatral pluralitetne glasovalne pravice za nekaj nezadružnega, nobeden tudi ni očital justičnemu ministru, da je pristal njej na ljubo slovenskim zadrugam, kakor to počenja g. Hranisavljevič, o čegar delih in uspehih na zadružnem polju se ni doslej čulo niti najmanje.

Navzlic temu pa rad priznam, da se da o tem predmetu razpravljati in da je kaj lahko mogoče imeti v tem vprašanju drugačno mnenje nego je ono, ki si ga je osvojil naš zakonski načrt.

Toda od vsakogar, ki se hoče baviti javno s tem vprašanjem in dajati navzgor in navzdol kake nasvete, se mora v interesu stvari zahtevati, da postopa pri tem objektivno. Take insinuacije, kakor so nanizane v omenjeni razpravi, pa mirno, toda odločno odklanjamo.

G. kritik si je svoje stališče napravil precej priprosto. On postavi enostavno nek princip in kar z njegovo regulo ne soglaša, se mora zavreči.

O zadružnih „principih“ bi se dalo marsikaj navesti. Schulze-Delitsch je smatral kot edino umestno neomejeno zavezo zadružnikov za zadrugine obveznosti. To naziranje so srdito branili on in njegovi številni pristaši. Kdor ni odobral neomejene zaveze, je grešil proti namišljenim zadružnim „principom“. Toda praksa je nasproti tej teoriji pokazala, da so prav tako mogoče zadruge z omejeno zavezo. Raiffeisen je bil mnenja, da zadruge lahko shajajo tudi brez članskih deležev, njegovi nasprotniki pa so ostro pobijali pravilnost tega načela.

Ali moramo v teh in mnogih drugih slučajih govoriti o kršenju kakih principov? Po mojem prepričanju ne, nočem pa tega naziranja nikomu vsiljavati. Ravno tako malo pa se mora trditi, da bi pluralna glasovalna pravica bila kak naglavni greh proti osnovnim načelom zadružništva.

Ekonomsko življenje se ne da regulirati po kakih doktrinarskih teorijah. Kar se v praksi pokaže kot uporabljivo, to naj obvelja in to naj vpoštevata tudi zakon. Vsako siljenje, reglementiranje je škodljivo.

Po mojem mišljenju je načrt novega zadružnega zakona v vprašanju glasovalne pravice srečno formuliran. V tem oziru pušča zadrugam nedotaknjeno njihovo avtonomijo. Zadružniki sami naj odločajo, ali imej vsak član samo en glas na občnem zboru ali jih ima lahko tudi več.

Prigovarjanje, da postanejo zadruge potem kapitalistična podjetja, je povsem neosnovano. Naš načrt je nekapitalistični ustroj zadrug markantno izrazil takoj v prvem členu, kjer je odrejeno, da se v zadrugi poslovni višek ali sploh ne deli ali pa le sorazmerno z vrednostjo prometa članov z zadrugo. S

tem je na evidenten način potegnjena meja med zadružnimi in kapitalističnimi podjetji.

So razlogi, ki govore proti uvedbi pluralne glasovalne pravice, so pa tudi razlogi, ki govore za njo. Jemati je treba tu v obzir, da se ne dela zakon samo za eno ali za nekoliko vrst zadrug, ampak za vse zadruge. Dalje je vzeti v poštev različnost krajevnih razmer in različnost zgodovinskega razvoja v posameznih pokrajinah.

Zadružne oblike so dandanes tudi pri nas zelo pestre in raznolike. Jasno je, da ob toliki raznolikosti zadružnih organizmov nimajo vsi enakih potreb glede osnovne in obratne glavnice. In ravno vprašanje lastnega premoženja je za nekatere zadruge življenjskega pomena. Žitne, stavbinske in večina produktivnih zadrug potrebuje razmeroma mnogo lastnih sredstev, ki jih je treba zbrati v obliki deležev. Tisti, od katerega se zahteva po več deležev, mora prevzeti za zadrugo tudi večje jamstvo. Riziko člana, ki je plačal več deležev, je torej večji nego onega člana, ki je vplačal samo en delež. Zadružnik z več deleži je torej na usodi zadruge bolj interesiran in mu ne more biti egalno, v kakšnih rokah se nahaja uprava zadruge. Če se zahtevajo od njega večje dolžnosti, se mu morajo ekvivalentno dovoliti tudi večje pravice. Ako se mu odreče večji upliv, bo posledica ta, da ne bo hotel plačati več deležev ali da bo ostal izven zadruge, ki na ta način ne bo prišla do zadostnega lastnega premoženja. Zaradi tega bi se utegnilo pripetiti, da taka zadruga ne bo uspevala.

V vseh prečanskih krajih — ne samo v Sloveniji — je bila do sedaj dopustna pluralna glasovalna pravica zadružnikov. Te možnosti so se nekatere zadruge posluževale. Če bi se sedaj naknadno uzakonila odredba, da more vsak član imeti samo po en delež, bi brez dvoma število članov iz takih zadrug

izstopili, oziroma bi pobrali iz njih vse svoje deleže razen enega. Za mnoge zadruga bi bil to hud udarec, mogoče celo njihov pogin. Takih posledic si pa zakonodajec gotovo ne more želeli.

Tudi se ne sme prezreti okolnost, da je za mnoge zadruga potrebno, da se vodijo do izvestne meje v nekem konservativnem duhu in da se v njihovem vodstvu očuva neka kontinuiteta. Zlasti pri temperamentu našega naroda je dostikrat to potrebno. Nastopi ti kak demagog in ljudje drve za njim brez pravega prevdarka, izkušene in poštene voditelje puste pa na cedilu. Ozlovoljeni se le-ti potegnejo v ozadje, nastopi novo vod-

stvo in uspeh? Likvidacija, doplačevanje, razočaranje! Dostikrat bi mogla manjšina, ki bi tvorila slučajno na občnem zboru večino, potegniti vodstvo zadruga nase in tako dati povod za škodljive notranje razprtije, za nezaupanje v upravo, za izstop večjega števila zadružnikov in za oslabitev zadrugine pozicije.

Vsakdo, ki je imel praktično opraviti z zadružništvom in ima nekoliko več vpogleda v zakulisno življenje, bo pripoznal, da so tu navedeni razlogi take narave, da zaslužijo, da jih merodajna mesta jemljejo v poštev. Uverjen sem, da zaradi tega še ne bo otvorena breša (sic!) za izigravanje zadrugarstva“.

Gospodarski pregled.

Ljubljana, 7. jan. 1930.

Mesec december je bil lani kaj živalien. Med najvažnejšimi dogodki omenjamo vse-kakor konferenco trgovskih, industrijskih in obrtnih zbornic v Belgradu, ki se je vršila 10. omenjenega meseca. Ta konferenca je na predlog ljubljanske Trgovske zbornice sklenila smernice za revizijo carinske tarife, ki se ravnokar pripravlja. Te smernice so prav važne, saj so v njih izraženi prav zdravi načelni razlogi, toda na drugi strani so to smernice, ki so jih diktirali interesi industrije in veletrgovine. Zato so te smernice različne od onih, kakor jih zahteva kmetijstvo in z njim tudi obrtništvo in mala trgovina ter delavstvo. Ob tej priliki se je ponovno opazilo, da drugi stanovi, zlasti pa kmetski ne pridejo do izraza. Trgovci, obrtniki, industrijci, delavci, odvetniki, notarji itd. imajo svoje zbornice in te lahko marsikdaj pri zakonodajnem delu s pomočjo javnosti dvignejo uspešno svoj glas v zaščito svojih interesentov. Najvažnejši stan v državi t. j. kmetski pa nima prilike, da bi kakor drugi

povedal svoje mnenje, ki se ga naj upoštevava. Sedaj bi bila prilika, da se uveljavi stališče kmetijstva glede revizije carinske politike.

Sredi decembra se je praznoval tudi važen jubilej: 40 letnica, odkar je bilo z zakonom uvedeno bolniško delavsko zavarovanje. Pred 40. leti je bilo na sedanjem slovenskem ozemlju zavarovanih ca 20.000 oseb, danes pa je število zavarovancev naraslo čez 100.000. To je bil tedaj velik uspeh borbe delavstva, katerega blagodati uživajo še sedaj stotisoči našega delavstva. Tudi nezgodno zavarovanje praznuje 40 letnico. Že večkrat se je zahtevalo, da tudi kmetski stan dobi institucije, ki mu bodo nudile podobno kot socialno zavarovanje delavstvu, toda do sedaj so te socialno politične zahteve kmetijstva ostale neizpolnjene.

Zakonodajno delo vlade nam je objavilo v decembru zakon o vinu, ki pa se uveljavi šele 6 mesecev po objavi v „Službenih novinah“, torej sredi l. 1930. Upamo, da bo novi zakon dovolj ščitil interese vinogradnikov, kakor tudi konzumentov, da prepreči zdravju škodljivo pančanje vina.

V splošnem je gospodarski položaj v decembru ostal neizpremenjen. Za les se je začela bolj zanimati Španija, odkar obstoja trgovinska pogodba z našo državo. Tako bo lahko šel naš les direktno v Španijo, ne pa potem italijanskih posrednikov, pa tudi več ga bomo lahko izvozili. Vse to bo prišlo lahko do izraza v boljši prodaji slovenskega lesa.

Naša Narodna banka izkazuje prav velike količine zlata in deviz v svojih blagajnah. Danes je obtok bankovcev, ki znaša (22. dec. 1929) 5.551 milj. Din krit z zlatom in devizami v znesku 3.011 milj. Din, torej 54.25% vsega obtoka. To je prav visoko kritje in kaže, kako ugodno stoji naša valuta in da smo vedno bližji zakoniti štabilizaciji dinarja, kar je tudi v programu vlade za l. 1930.

Zadruham!

Dolžnosti zadrug po občnem zboru. Po izvršenem obč. zboru morajo zadruge poslati:

1. Zadrugi zvezi kot revizijski oblasti prepis zapisnika o občnem zboru in dva računski zaključki za preteklo upravno leto.

2. Kraljevski banski upravi dravske banovine v Ljubljani potom sreskega poglavarstva en izvod računskega zaključka, na katerem se na prvi strani zgoraj pod robom pripiše pripomba, na katerem občnem zboru je bil odobren.

2. Finančni direkciji v Ljubljani (oddelek za neposredne davke) morajo zadruge poslati računski zaključek in prepis zapisnika o občnem zboru; vendar zadostuje, ako se ta prepis pošlje le v izvlečku o onih točkah, ki se nanašajo na odobritev računskega zaključka in na sklep občnega zbora o uporabi, oziroma razdelitvi čistega dobička. Te spise morajo finančni direkciji poslati vse zadruge brez izjeme, torej tudi one, ki so proste družbenega davka, da more oblast kontrolirati, če so se izpolnjevali pogoji, pod katerimi se priznava davčna prostost.

4. Pristojnemu okrožnemu (deželnemu) sodišču se mora dostaviti predlog za vpis novih članov načelstva, oziroma za izbris izstopivših odbornikov ter za vpis premembe pravil, to pa seveda le tedaj, ako se je izvršila v sestavi načelstva, oziroma pravil kaka izprememba.

Davki in takse.

Dolžnosti glede davkov in taks:

1. **Davek na poslovni promet** je treba plačati v teku 30 dni po preteku vsakega trimesečja, torej za mesece oktober, november in december 1929 do konca januarja 1930, za mesec januar, februar in marec 1930 do konca meseca aprila 1930 itd.

2. **Uslužbeni davek.** Delodajalci so dolžni od uslužbencev pobrane zneske odpremiti davčni upravi najkasneje 15. dan po preteku vsakega minulega meseca. Oni delodajalci, ki plačujejo uslužbeni davek v davčnih znamkah katere nalepijo ob vsakem izplačilu v davčno knjižico, morajo tekom januarja 1930 predložiti te knjižice na vpogled davčni upravi.

3. **Davek na rente** morajo zadruge, ki so ga dolžne plačevati, poravnati najkasneje v 45 dneh po preteku vsakega polletja, torej za drugo polovico lanskega leta najkasneje do 15. februarja 1930.

4. **Ostali neposredni davki** dospevajo v plačilo v štirih enakih letnih obrokih dne 1. januarja, 1. aprila, 1. julija in 1. oktobra in se morajo plačati najkasneje v 15. dneh prihodnjega meseca po dospelosti.

Od tega pravila obstoji izjema za zemljiški davek, ki se mora plačevati v dveh enakih letnih obrokih dne 15. avgusta in dne 1. novembra.

Dokler se ne izvrši nova odmera za

l. 1930, se plačujejo neposredni davki po predpisu iz l. 1929.

5. **Dopolnilno prenosno takso** po tarif. post. 12, pripomba 12 taksne tarife, če ne presega 500 Din letno, je za l. 1930 plačati v celotnem iznosu do 31. januarja 1930. Ako taksa presega 500 Din letno, se lahko plačuje v trimesečnih obrokih v naprej in sicer je prvi obrok do 31. januarja, drugi od 1. do 15. aprila, tretji od 1. do 15. julija in četrti od 1. do 15. oktobra.

6. **Taksa za potroške v gostilnah** itd. v krajih s preko 2000 prebivalci se pobira povprečno naprej in sicer po želji taksnega zavezanca polmesečno, mesečno ali trimesečno. Višino povprečne takse določa pristojno finančno oblastvo na podstavi zbranih podatkov o povprečnem prometu gostov za vsak lokal.

7. **Točilno takso** (t. j. za pravico, da se smejo točiti pijače) po tarif. post. 62 je plačati za prvo polletje 1930 do 31. januarja 1930.

Taksna oprostitvev zadolžnic in pobotnic. Kakor znano, so bile doslej zadolžnice osvobojenih zadrug proste takse 10 Din za legalizacijo dolžnikovega podpisa (tar. post. 43) in takse o posojilni pogodbi v znesku $\frac{1}{2}\%$ po tar. post. 18. Pač pa so sodišča zahtevala takso $0\cdot1\%$ od vknjižbene vsote po tar. post. 39 b, ki predpisuje tako takso za listine o jamstvu in za kavcije.

Proti zahtevi, da se imajo zadolžnice po osvobojenih zadrugah smatrati kot zastavodajne listine in da se ima od njih pobirati taksa v iznosu $0\cdot1\%$, je Zadruga zveza večkrat nastopila pri merodajnih oblastih.

Sedaj je predsedstvo višjega deželnega sodišča v Ljubljani izdalo podrejenim sodiščem razpis z dne 12. novembra 1929, preds. 307/26/29-1, v katerem izreka:

„Finančna direkcija v Ljubljani, oddelek za trošarino, takse in finančno kontrolo, je dala v nekem konkretnem slučaju sledeče pojasnilo: „Zadolžnice zadrugnikov so oproščene taks po tar. post. 1., 43 in 18. logično se razteza oprostitev tudi na tar. post. 39 b cit.

Izknjižbene pobotnice so takse proste po tar. post. 33 cit. logično tudi po tar. post. 43.

Odstavek „Za priloge, ki se dodajajo prošnjam, vlogam“ znači samo oprostitev po tar. post. 2 taksne tarife.

Tako se glasi navedeni razpis višjega deželnega sodišča v Ljubljani.

Zadruga, ki so osvobojene taks, naj se v slučaju potrebe sklicujejo nanj.

Novi zakoni.

20% - ni boni. Po zakonu od 17. jan. 1930 se morejo 20% - ni boni, izdani za odtegljaje pri žigosanju kronskih bankovcev, porabiti za plačilo davčnih dolgov oziroma zaostankov iz l. 1928. Boni se morejo v to svrhu uporabiti od kogarkoli in za kakršnekoli zneske. Lahko se tudi več oseb skupno posluži enega ali več bonov v to svrhu. Zakon pa je omejil rok vporabe bonov za plačilo davčnih dolgov **na najkasneje 17. marca t. l.** Po tem roku so boni brez vrednosti in jih država ne bo več sprejemala.

Poučite ljudi, da takoj poiščejo bone in jih ali sami porabijo ali prodajo drugim za plačilo davčnih dolgov.

Le, ako jih sami ne morejo vnovčiti, jih more prevzeti od njih posojilnica:

a) toda brez obveze samo na event. vnovčenje in

b) samo do 25. februarja s pridržkom plačila toliko, kolikor se bo dobilo. — Posojilnica mora imeti vsaj 20 dni časa, da sama ali poišče kupca ali pošlje bone takoj s 25. februarjem za vnovčenje Zvezi. — A tudi Zveza jih sprejema le neobvezno za vnovčenje.

Kot sedaj kaže, se bodo boni prodajali po največ 80% nominalni vrednosti.

Občni zbor Kmetijskega društva v Metliki, r. z. z o. z., se bo vršil v nedeljo dne 9. februarja 1930 ob 9. uri v društvenih prostorih. Dnevni red: 1. čitanje revizijskega poročila. 2. poročilo načelstva. 3. poročilo nadzorstva. 5. odobritev rač. zaključka za leto 1929. 6. volitev načelstva. 7. volitev nadzorstva. 8. slučajnosti.

Občni zbor Zivinorejske in pašne zadruge v Selcih, r. z. z o. z., se vrši dne 14. februarja 1930 ob 8 uri v društveni dvorani v Selcih. Dnevni red: 1. poročilo načelstva. 2. odobritev rač. zaključka za leto 1929. 3. volitev načelstva. 4. prememba pravil. 5. slučajnosti (Predavanje o zadrugaštvu in mlekarstvu).

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Strugah, r. z. z n. z., se bo vršil dne 9. februarja ob 3. uri pop. v uradnih prostorih. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. potrjenje računskega zaključka za l. 1929. 3. volitev načelstva in nadzorstva. 4. slučajnosti.

Občni zbor Živinorejske zadruge v Strugah, r. z. z o. z., se bo vršil dne 16. febr. ob 3. uri pop. v šoli. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. potrjenje rač. zaključka za l. 1929. 3. slučajnosti.

Redni občni zbor Kmetijsko delavske hranilnice in posojilnice na Teharjih, r. z. z n. z., se vrši v nedeljo dne 2. marca po prvi sv. maši v pos. prostoru. Dnevni red: 1. čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora. 2. poročilo načelstva. 3. poročilo nadzorstva. 4. odobritev rač. zaključka za l. 1929. 5. volitev članov načelstva in nadzorstva v smislu pravil po pretekli 3 letni dobi. 6. slučajnosti. — Pri nezadostnem številu članov se vrši občni zbor 1 uro pozneje in je sklepčen ob vsaki udeležbi.

Občni zbor Kmetijskega društva v Trbojah, r. z. z o. z., se boče vršil dne 9. marca 1930 ob 10. uri dop. v župnišču v Trbojah. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. odobritev računskega zaključka za l. 1929. 3. volitev nadzorstva. 4. čitanje revizijskega poročila. 5. Prememba pravil. 6. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice na Trebelnem, r. z. z n. z., se vrši dne 9. febr. 1929 ob pol 3. uri pop. v uradnem prostoru. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. odobritev rač. zaključka za l. 1929. 3. volitev načelstva in nadzorstva. 4. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice na Uncu, r. z. z n. z., se bo vršil dne 2. februarja 1930 ob pol 3. uri pop. v župniški pisarni. Dnevni red: 1. čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru. 2. poročilo načelstva in nadzorstva. 3. odobritev rač. zaključka za l. 1929. 5. volitev načelstva. 6. volitev nadzorstva. 7. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Št. Vidu nad Ljubljano, r. z. z n. z., se bo vršil dne 2. februarja 1930 ob pol 8. uri dop. v Ljudskem domu v Št. Vidu. Dnevni red: 1. čitanje zapisnika o zadnjem občnem zboru. 2. poročilo načelstva in nadzorstva. 3. odobrenje rač. zaključka za leto 1929. 4. volitev načelstva. 5. volitev nadzorstva. 6. slučajnosti.

Občni zbor Kmetijskega društva v Voklem pri Kranju, r. z. z o. z., se bo vršil dne 23. februarja 1930 ob pol 10. uri v šoli v Voklem. Dnevni red: 1. čitanje zadnjega revizijskega poročila. 2. poročilo načelstva in nadzorstva. 3. odobritev rač. zaključka za leto 1929. 4. volitev načelstva. 5. volitev nadzorstva. 6. slučajnosti.

